

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Masarykův ústav vyšších studií

Institut pedagogických a psychologických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Šikana a kyberšikana v prostředí střední školy
(Bullying and Cyberbullying at Secondary School)

Ing. Alena Malá

2022

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Malá** Jméno: **Alena** Osobní číslo: **468396**
Fakulta/ústav: **Masarykův ústav vyšších studií**
Zadávající katedra/ústav: **Institut pedagogických a psychologických studií**
Studijní program: **Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Šikana a kyberšikana v prostředí střední školy

Název bakalářské práce anglicky:

Bullying and Cyberbullying at Secondary School

Pokyny pro vypracování:

Prostřednictvím empirické sondy bude analyzována problematika negativních sociálně psychologických jevů na střední škole

Seznam doporučené literatury:

Černá, A. Kyberšikana. Grada: 2013
Martínek, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Grada, 2015.
Procházka, R. Teorie a praxe poradenské psychologie. Psyché. 2014.

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc. Masarykův ústav vyšších studií ČVUT v Praze

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **05.01.2022** Termín odevzdání bakalářské práce: **19.08.2022**

Platnost zadání bakalářské práce: _____

doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc.
podpis vedoucí(ho) práce

doc. Ing. David Vaněček, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Studentka bere na vědomí, že je povinna vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací.
Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

Datum převzetí zadání

Podpis studentky

MALÁ, Alena. *Šikana a kyberšikana v prostředí střední školy*. Praha: ČVUT 2022.
Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma šikana a kyberšikana v prostředí střední školy zpracovala samostatně za pomoci všech uvedených zdrojů, dosud získaných znalostí a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citovala a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne:

.....

Ing. Alena Malá

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Daně Dobrovské, CSc. za užitečné a odborné rady, ochotný přístup, trpělivost a pomoc během vypracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi poskytli informace v empirickém šetření. Dále bych ráda poděkovala své rodině a příteli za podporu po celou dobu studia.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je šikana a kyberšikana v prostředí střední školy. Jedná se o aktuální společenský problém, se kterým se setkávají dnešní žáci ve školním i mimoškolním prostředí. V teoretické části jsou představeny základní pojmy, i pojmy úzce související s touto problematikou. Dále je v teoretické části uveden výčet následků šikany a kyberšikany a možné prevence. Praktická část vznikla vyhodnocením empirické sondy kvantitativní povahy. Dotazníkové šetření bylo provedeno na gymnáziu a střední odborné škole v Ústeckém kraji. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda žáci na dané střední škole znají pojmy šikana, škádlení a kyberšikana, zda se s tímto problémovým chováním již setkali a jaký k této problematice mají postoj.

Klíčová slova

Agresivita, agrese, šikana, kyberšikana, agresor, oběť, následky, prevence

Abstract

The topic of this bachelor thesis is bullying and cyberbullying at secondary school. Nowadays, it is a social issue with whom students are encountering at school and outside of it. Basic terms and terms tightly connected with this problematic are introduced in literary part. In addition, listing of consequences of bullying and cyberbullying and possible prevention are mentioned. Practical part was created by evaluating an empirical probe of a quantitative nature. Questionnaire was carried out in a gymnasium and secondary school in Ústecký region. The aim of the bachelor thesis was to find out, whether students at that secondary school have knowledge about bullying, teasing and cyberbullying, whether they have met with this problematic behaviour and what attitude do they have towards it.

Key words

Aggressiveness, aggression, bullying, cyberbullying, aggressor, victim, consequences, prevention

Obsah

ÚVOD	10
1 AGRESIVITA A AGRESE	13
1.1 Směry agrese.....	14
1.2 Dělení agresí	14
1.3 Poruchy chování související s agresivním chováním	15
2 ŠIKANA	17
2.1 Definice.....	17
2.2 Šikana nebo škádlení?	19
2.3 Formy šikany	20
2.3.1 Základní formy	20
2.3.2 Neobvyklé formy.....	20
2.4 Účastníci šikany.....	21
2.4.1 Agresor	21
2.4.2 Oběť	23
2.4.3 Třídní publikum.....	24
2.4.4 Zastávce.....	24
2.4.5 Pedagog	24
2.4.6 Rodiče zúčastněných dětí	25
2.4.7 Místní komunita	25
2.4.8 Společnost	25
2.5 Vývojové fáze šikany.....	25
2.5.1 Zrod ostrakismu.....	26
2.5.2 Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese	26
2.5.3 Vytvoření jádra agresorů	27
2.5.4 Přijetí normy většinou	27
2.5.5 Totalita neboli dokonalá šikana.....	28
3 KYBERŠIKANA	29
3.1 Definice.....	29
3.1.1 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.....	29

3.2	Formy kyberšikany	30
3.2.1	Flaming.....	30
3.2.2	Online harassment	30
3.2.3	Degration.....	31
3.2.4	Impersonation.....	31
3.2.5	Outing.....	31
3.2.6	Exclusion.....	31
3.2.7	Cyberstalking	31
3.2.8	Happy slapping.....	32
3.2.9	Cybergrooming.....	32
3.3	Komunikační prostředky kyberšikany	33
3.3.1	Webové stránky.....	33
3.3.2	Sociální sítě	33
3.3.3	Instant messaging	33
3.3.4	E-mail.....	34
3.3.5	Chat	34
3.3.6	Blog.....	34
3.3.7	Online hry.....	34
3.3.8	SMS a MMS.....	35
4	VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY A KYBERŠIKANY	36
4.1	Vznik podezření.....	36
4.2	Rozhodnutí o zahájení vyšetřování	37
4.3	Vyšetřování šikany.....	37
5	DOPADY ŠIKANY A KYBERŠIKANY	39
5.1	Dopady pro agresora	39
5.2	Dopady pro oběť	40
5.3	Dopady pro okolí.....	41
6	PREVENCE PŘED ŠIKANOU A KYBERŠIKANOU	42
6.1	Prevence na úrovni školy jako celku	42
6.2	Prevence na úrovni jednotlivých tříd	43

7	EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ	45
7.1	Cíl empirického šetření.....	45
7.2	Výzkumné otázky.....	45
7.3	Hypotézy	45
7.4	Metoda empirického šetření.....	46
7.5	Výzkumný vzorek	46
7.6	Realizace empirického šetření.....	47
7.7	Výsledky empirického šetření	48
8	VYHODNOCENÍ.....	69
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	72
	Odborná literatura a články	73
	Webové zdroje.....	74
	SEZNAM GRAFŮ	76
	DOTAZNÍK.....	77

Úvod

Cílem předložené bakalářské práce je přispět k analýze výskytu šikany a kyberšikany na zvolené střední škole, zjistit a popsat jejich formy, motivaci žáků šikanovat a nabídnout možnosti prevence, jež má škola k dispozici.

Obě formy šikany představují závažný společenský problém, jehož výskyt může negativně ovlivnit prostředí školy a poškodit žáky, kteří se stanou jeho obětí. Česká republika je na tom podobně jako ostatní vyspělé státy, kdy se sice tomuto jevu věnuje stále více pozornosti, ale ne vždy je ve všech školách řešen s plnou důsledností.

Děti staršího školního věku rády experimentují, chtějí vyniknout nad ostatními, být vidět, dokázat svému okolí vlastní schopnosti. Jsou počítačově dostatečně gramotné a orientují se velmi dobře v moderních technologiích. Občas se tak mohou stát agresory, ale i oběťmi ve zmíněné věkové kategorii. Přestože bývá šikana většinou zacílena na žáky, stoupá v posledních letech i výskyt šikany zaměřené na učitele.

Vedle „klasické“ šikany se v posledním desetiletí stále více prosazují různé formy kyberšikany. Ačkoliv se i ve školní výuce prosazuje osvojování zásad bezpečného pohybu na internetu a sociálních sítích, ne vždycky je informovanost žáků dostatečná. Ne vždy si jsou žáci vědomi, jaké důsledky může jejich počínání na internetu a mobilních sítích mít, neuvědomují si rizika narušení lidských práv, soukromí jednotlivce a nevědí, jaké sankce mohou očekávat. S tím souvisí také vzdělání pedagogů, kteří by na tyto podněty měli umět reagovat a být na ně řádně připraveni.

Kyberšikana se tak často objevuje v současnosti spolu s šikanou. Rizikové chování zanechává na přímých i nepřímých účastnících následky, které mohou být i trvalého charakteru.

S problematikou těchto dvou patologických jevů by měli být žáci seznámeni co nejdříve a pravidelně by měli získávat ucelené informace. Měli by si uvědomovat rozdíl mezi šikanou a škádlením, být seznámeni se záležitostmi kyberšikany, jež může nabývat stále nových forem v důsledku toho, jak dynamicky se moderní technologie vyvíjejí. Také by měli znát, jak se zachovat v případě, že se stanou obětí nebo nepřímým účastníkem. Optimálně by měli být o rizicích šikany a kyberšikany informováni i rodiče, neboť je důležité, aby znali projevy a následky rizikového chování.

Předložená bakalářská práce je rozdělena na dva celky. První část je teoretická, kde je představena základní odborná terminologie, stav odborných poznatků

Úvod

ze specializovaných oblastí psychologie, pedagogiky, sociologie a legislativy. Dále je tato část textu zaměřena na výčet následků kyberšikany a šikany a možnosti prevence.

Druhá část bakalářské práce je empirická – vznikla vyhodnocením empirické sondy kvantitativní povahy, která byla provedena na střední škole v Ústeckém kraji. Empirická sonda byla zaměřena na výskyt šikany a kyberšikany na dané škole tak, jak ji žáci školy vnímají a na informovanost žáků o daném jevu. Šetření se také zaměřilo na vztah mezi žáky v dané škole. Cílem empirického šetření bylo poskytnout vedení školy získaná data a doporučit preventivní opatření.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Agresivita a agrese

Přestože pojmy agresivita a agrese jsou často zaměňovány či uvažovány jako synonyma, v odborném jazyce je důležité tyto dva pojmy oddělit. Pojem agresivita, neboli útočnost, je charakteristickým znakem osobnosti jedince a důležitou roli podle mnoha autorů (např. Říčan, 1995) hrají geny. Pojem vyjadřuje postoj k agresi. Lidé s vyšší mírou agresivity reagují impulzivně, bývají urážliví či vztahovační. Naopak lidé s menší mírou agresivity snáze dosahují kompromisů. Jestliže se jedná o společensky přijatelnou míru agresivity, pak může mít i pozitivní vliv na život jedince, např. získání autority či sebevědomí. Pojem agrese, neboli útok, znamená samotné jednání, jehož cílem je ublížit jinému jedinci (Bourcet, 2006, Martínek, 2009).

Zvýšená agresivita u jedince může být zapříčiněna mnoha činiteli. Jedna z možných situací, kdy dítě má tendenci se chovat agresivně nastává, jestliže jeho agresivita slouží k dosažení jeho vlastního cíle. Toto chování má počátky již kolem třetího roku dítěte, kdy se dítě začne chovat přirozeně agresivně. V tomto věku si dítě začne prosazovat své např. pomocí křičení, dupání, vztekání a záleží na rodiči, jak tuto situaci zvládne. Jestliže rodič ustoupí a vyhoví dítěti, pak dítě zjistí, že díky agresivnímu chování dosáhne svého cíle a bude ho používat i v dalších fázích života.

Další možností je agresivita způsobená poškozením mozku. V mozku se nachází dvě oblasti, které jsou spjaty s agresivním chováním, První je limbický systém, který je složen z mnoha propojených struktur, které ovlivňují agresivní chování. Druhá oblast je mozková kůra, která ovlivňuje sociální učení. Další situace, kdy se jedinec chová agresivně, je spojená s výchovnou slepotou rodiče. V této situaci rodiče nechtějí slyšet výtku proti jejich výchově a vinu svalují na školu či okolí (Vágnerová, 2002).

Jinou možností je agresivita spojená s bazální jistotou. Bazální jistota dítěte je úzce spjata s jeho vztahem k matce. Pevná vazba mezi matkou a dítětem je velmi důležitá a ovlivňuje jednotlivé životní etapy jedince. Jestliže je tato vazba pevná, pak děti lépe zapadnou i do školního prostředí. Tyto děti jsou otevřenější, radostnější a dokáží lépe překonat životní překážky. Děti, u kterých tato vazba pevná nebyla, mají ve škole problém se soustředěním, hyperaktivitou či se chovají agresivněji. Z mnoha výzkumů lze vyvodit, že jednou z podstatných příčin poruch chování je právě problematická bazální jistota (Martínek, 2009, Říčan, 2010).

1.1 Směry agrese

Ve školním prostředí se lze setkat se třemi směry agrese. První směr agrese, který je ve škole velmi častý, je agrese vybitá na neživém předmětu. V tomto případě se cílem agresora stává např. sešit či velmi často školní vybavení, např. lavice, toaleta (Bourcet, 2006, Martínek, 2009).

Druhý směr agrese nastává v případě, když si jedinec vybije svou agresi na zvířeti. V tomto případě si z toho dítě může odnést, že zvíře je slabší tvor, který se neumí bránit a může toto chování přenést i na slabší spolužáky (Bourcet, 2006, Martínek, 2009).

Třetím směrem agrese je autoagrese. Tento směr agrese jedinec namíří proti vlastní osobě. Autoagrese je úzce spjata se sebepoškozováním, které má mnoho variant. Buď se může jednat o fyzickou autoagresi, např. vytrhávání vlasů, řezání se ostrými předměty, nebo o psychickou formu. Autoagresi velmi často využívají oběti šikany, ve stádiu fyzické agrese a psychické manipulace (Bourcet, 2006, Martínek, 2009).

1.2 Dělení agresí

V různých publikacích se lze setkat s různým dělením agresí. První dělení závisí na třech faktorech a jejich kombinací se získá osm druhů typů agresí. Prvním faktorem je, zda se jedná o agresi přímou či nepřímou. Přímá agrese nastává, jestliže agresorovým cílem je přímo osoba oběti, nepřímá agrese nastává poté, jestliže cílem se stávají věci oběti. Druhým faktorem je, zda se jedná o agresi verbální či fyzickou a posledním faktorem je aktivita a pasivita. Aktivní je agresor, když se přímo podílí na agresi, pasivní je, pokud pouze přihlíží. Díky těmto třem dělením lze zkombinovat celkem osm druhů šikanování. A následně popsat jednotlivé typy šikanování, se kterými se lze setkat nejen ve školním prostředí (Bourcet, 2006, Martínek, 2009).

Další známé dělení je na agresi emocionální, frustrační a instrumentální. Emocionální agrese je náhlá, předem nepromyšlená a nastává v situacích, kterou jedinec vnímá jako nepříjemnou, např. konflikt s učitelem. Tento druh agrese se dá zvládnout pomocí vybití agrese na neživém předmětu. Frustrační agrese nastává, jestliže jedinec má problém vyřešit překážku ke svému cíli. Tento druh agrese se často objevuje u rozmazlených dětí, za které veškeré překážky vyřešili vždy rodiče. Tyto děti také bývají velmi obvykle spouštěči šikany ekonomické, kde se děti hodnotí podle majetku. Instrumentální agrese se dále dělí na žádoucí a nutnou. Žádoucí instrumentální agrese je předem promyšlená a jedinec si jde cílevědomě za svým cílem. Příkladem tohoto druhu

agrese je loupež, či šikana. Nutná instrumentální agrese nastává nejčastěji jako obrana proti žádoucí instrumentální agresi. S tímto druhem agrese se lze často ve školství setkat, proto je důležité, aby pedagog uměl tento druh agrese odhalit a netrestal žáka za něj, jelikož tento žák je obětí (Martínek, 2009).

Další známé dělení je podle Moyera. Toto dělení nevzniklo přímo pro školní prostředí, avšak je pro něj velmi příhodné. K. E. Moyer vymezil celkem 7 druhů agresí, mezi něž patří: predátorská agrese, agrese mezi samci (samicemi), agrese vyvolaná strachem, dráždivá agrese, rodičovská agrese, sexuální agrese a agrese jako obrana teritoria. Predátorská agrese je např. šikana, kdy silnější žák se stává agresorem a slabší žák obětí. S tímto druhem agrese také souvisí situace, kdy dochází k prosazování názoru jednotlivce, který může přijmout jeho okolí, tzv. skupinová hloupost. Agrese mezi samci (samicemi) lze vidět v situaci, kdy jedinec potřebuje být ve všem první (nejlepší). Agrese vyvolaná strachem se ve školním prostředí objevuje velmi často. Využívají ji i učitelé ke zvládnutí žáků. Tento druh agrese ze strany učitele k žákovi velmi často vede k záškoláctví. Agrese dráždivá nastává ve školním prostředí v situacích, kdy žáci neznají cíl, např. jaký mají časový limit na příklad či kolik příkladů bude v testu. S rodičovskou agresí se pedagog často setkává v případě, kdy rodič brání své dítě. Sexuální agresí je např. znásilnění, sexuální obtěžování. S tímto druhem agrese se ve školním prostředí lze setkat pouze zřídkakdy. Posledním druhem dle K. E. Moyera je agrese jako obrana teritoria. Pro žáky ve školním prostředí může být vlastním teritoriem kmenová třída, židle s lavicí, skříňka atd. Proto třídy, které se v průběhu výuky moc nestěhují, jsou klidnější (Bourcet, 2006, Martínek, 2009).

1.3 Poruchy chování související s agresivním chováním

Poruchy chování jsou charakteristické svojí opakující se tendencí, kdy dochází k porušení sociální normy. U studentů, u nichž se nějaká porucha chování objeví, je vždy potřeba vzít v potaz věk žáka. Poruchy chování spojené s agresivitou, se kterými se lze setkat ve školním prostředí, jsou ADHD, lhaní, krádeže, záškoláctví, porucha chování s protispolečenskými rysy a užívání návykových látek (Martínek, 2009).

Projevy ADHD, neboli hyperaktivity s poruchou pozornosti, je potřeba u dítěte odhalit již před vstupem do školy. U těchto žáků se lze často setkat s dráždivou agresí anebo se záškoláctvím (Martínek, 2009).

Se lhaním se pedagog u žáků setkává běžně. V předškolním věku se lze setkat se smyšlenou lží, v tomto období dítěte to nevadí a není potřeba za ni ukládat trest. Horší případ nastane, jestliže se s tímto typem lži pedagog setká ve škole. V tu chvíli se již může jednat o spojitost s emoční poruchou žáka. Druhým typem lži je lež bájná. Díky ní žáci na sebe upoutávají pozornost, U tohoto druhu lži problém nastane, když tomu sám autor začne věřit. Posledním druhem lži je tzv. pravá lež, tento druh lži je předem promyšlený, a jestliže se žák pomocí tohoto druhu lži chce vyhnout svým povinnostem, je potřeba mu ukázat důsledky jeho chování (Martínek, 2009).

Krádež je vědomé chování jedince, který ví, že jeho akt je proti společenským normám. Ve školách se lze setkat s krádežemi mezi spolužáky. Mnoho dětí dnes do školy přináší věci, se kterými se chce spolužákům pochlubit, ale které do školy nepatří (neslouží ke studijním účelům). A často se stává, že děti ze sociálně slabších rodin, které spolužákovi danou věc závidí a jsou si vědomi toho, že oni takovou věc nedostanou, jim ji ukradnou. Jestliže takový případ nastane, vždy je důležité před trestem si položit i otázku, co vedlo dotyčné dítě ke krádeži (Martínek, 2009).

Porucha chování, se kterou se lze setkat jak na základní, tak na střední škole, je záškoláctví. Rozlišují se dva typy, impulzivní a účelové záškoláctví. Impulzivní je nepromyšlené, náhlé, oproti tomu účelové záškoláctví nastává v situacích, kdy žák nejde do školy úmyslně, např. snaží se vyhnout testu. Jestliže se pedagog setká se záškoláctvím, je důležité, aby jen netrestal, ale řešil i to, proč se tak stalo. Jsou situace, kdy např. se k záškoláctví uchylují žáci, kteří jsou šikanováni (Martínek, 2009).

2 Šikana

2.1 Definice

Šikana je jedna z forem agresivního chování. Podle MŠMT se řadí mezi typy rizikového chování studentů, další typy jsou např. záškoláctví, kriminalita, užívání návykových látek, vandalismus. S šikanou může jedinec přijít do kontaktu v jakékoli životní etapě a v libovolném prostředí. Ať už se jedná o šikanu v rodině, ve škole, na pracovišti či na internetu, tak se jedná o nebezpečnou sociální nemoc společnosti. Šikana v jakékoli životní etapě může mít na jedince dlouhodobý dopad, např. šikana na střední škole může ovlivnit chování jedince v dospělosti (Bittmannová, 2016, Krejčová, 2011)

Psychosociální klima ve třídě se zkoumá již od 30. let minulého století. Klima v každé třídě je odlišné a ovlivňuje chování žáků v dané třídě. Klima třídy je reflektováno jak žáky, tak učiteli, kteří v dané třídě učí. Klima v jednotlivých třídách se zejména utváří komunikačními a vyučujícími metodami učitele, začleněním žáků do vyučování (jak žáci v hodině pracují), očekáváními (nahodnocení či podhodnocení žáka) učitelů k žákům a klimatem školy. Šikana je důsledkem negativního klima třídy, respektive školy (Průcha, 2017).

Definice pojmu šikana je více (Vágnerová, 2009). Nejčastější definice, se kterou se lze setkat, pochází od Dana Olweuse a zní: šikanování je agresivní chování opakujícího se charakteru, proti kterému je těžké se bránit. Šikanování má charakteristické znaky, podle kterých lze poznat, zda se jedná o šikanu nebo o škádlení. Prvním znakem je záměr, úmysl, někomu ublížit, agresor schválně ubližuje oběti s úmyslem ji poškodit (např. vyvolat nepříjemné pocity, poškodit vztahy s vrstevníky, fyzicky ublížit jedinci či poškodit majetek). Jestliže by si žák nebyl vědom, že svým činem mohl ublížit jinému jedinci, pak se nejedná o šikanu, nýbrž o agresivní čin. Druhým znakem je nerovnováha sil mezi agresorem a obětí, kdy agresor má převahu nad obětí. Tento znak se musí posuzovat z pohledu oběti, nikoli z pohledu třetí strany. Nerovnováha mezi žáky může vycházet např. z fyzické zdatnosti, inteligence agresora či z povahy samotného činu. Šikanující mají běžně početní převahu a lepší postavení v kolektivu. Jestliže by nastal konflikt mezi stejně silnými žáky, pak se nejedná o šikanu, ale pouze o vrstevnický konflikt. Třetím znakem je opakující se charakter. Tento znak

je nejspíše pozorovatelný pro okolí. Nemusí se jednat o stále stejný typ šikany. Opakující charakter nemusí být podmínkou, aby se jev charakterizoval jako šikana. U velmi agresivních závažných činů, kdy se jedinec má problém bránit, se jedná o šikanu i bez opakování (Kollerová, 2020).

Na šikanu je potřeba nahlížet ze třech úhlů. První úhel pohledu, který je nejčastější, je v případě, kdy je šikana chápána jako „nemocné chování“, tento pohled je tzv. behaviorální. V tomto případě je šikana chápána jako úmyslné, opakované týrání jedince spolužákem či skupinou spolužáků, kdy je využita agrese či manipulace. Řadí se sem veškeré klasifikace agresí, ať už fyzická, slovní, krádeže, násilí, manipulující příkazy či izolování spolužáka. Druhým pohledem je tzv. psychodynamický. V tomto případě je šikanování chápáno jako závislost a jedná se o vzájemný vztah oběti a agresora. Tento pohled na šikanování je okolí uzavřený. Oběť i agresor jsou na sobě vzájemně závislí a navzájem se potřebují. Tato závislost může být oboustranná, ale i jednostranná, ať už ze strany oběti či agresora. Tento vztah je založen na strategii, skrýt svůj strach a využít strachu ostatních jedinců. Agresor, který využívá strachu ostatních, začíná být postupně nadřazený ostatním žákům a začne být závislý na pocitu absolutní moci a bolesti oběti. Tento pocit začne postupně agresora ovládat. Tuto závislost lze přirovnat k závislosti na drogách. Drogově závislý jedinec také začíná pouze s tím, že drogu vyzkouší, přičemž postupně se mu to začne vymykat z rukou. Drogově závislí musí postupně zvedat dávku a zkracovat časový interval mezi jednotlivými dávkami, aby na ně droga působila. Ze strany oběti se jedná o nedobrovolný vztah, který zpočátku vzniká hrou na slabšího a snahou vyhovět agresorovi. Další stupeň závislosti oběti na agresorovi nastává, když dojde k rozpoutání sebezničujících sil, a to k sebeobviňování, či bezmoci. V dalším stupni může dojít i k identifikaci s agresorem. V tomto stádiu oběť agresora dokonce omlouvá. Toto stádium může přejít v sympatie či dokonce v lásku. Toto stádium lze přirovnat k tzv. Stockholmskému syndromu. Tento jev byl popsán v minulém století, kdy došlo k přepadení banky lupiči, kteří si vzali rukojmí. Po osvobození banky policisty, došlo k nečekanému jevu. Kdy se rukojmí báli policistů, u soudu žádali milost pro lupiče a následně lupiče navštěvovali ve vězení. Tento pohled je zejména důležitý pro následnou léčbu. Třetí pohled je tzv. sociálně psychologický, kdy je šikana chápána jako porucha vztahů ve skupině. Šikana ve škole se nikdy netýká pouze agresora a oběti, ale týká se celé třídy, kdy ostatní žáci šikaně přihlížejí a nic s tím

nedělají. Postupem času dochází k ničení pozitivních vztahů ve třídě, a je jedno, zda je šikana v zárodku, či již v pátém vývojovém stupni (Kolář, 2011).

2.2 Šikana nebo škádlení?

Je těžké umět správně rozlišit, zda se jedná o šikanu či pouze o škádlení mezi spolužáky, obzvláště když učitel není s žáky na každé vyučovací hodině a během přestávek. Škádlení, neboli teasing, je jedna z forem sociální komunikace mezi žáky. Škádlení je projevem kamarádství, a považuje se za projev přátelství. Důležité je, že daný čin považují za škádlení všechny zúčastněné strany. Je možné, že tentýž žert je pro jednoho žáka legrací, ale pro jiného žáka, např. citlivější povahy, již legrací nemusí být a tím pádem se ze škádlení stává šikanování (Říčan, 2010). Ale v případě, že se iniciátor legrace omluví dotčenému žákovi, pocítuje lítost vůči němu a dál v legraci nepokračuje, pak se stále jedná o škádlení (Kolář, 2011). Pocit, zda je jedinec šikanovaný, nebo není, je subjektivní (Vágnerová, 2009).

Klasický příklad škádlení na střední škole nastává v případě, kdy se chlapci líbí spolužačka a chlapec ji provokuje. Jedná se o škádlení v případě, že spolužačka to nevdá a necítí se nekomfortně (Martínek, 2009). Za šikanu se také nepovažuje fyzický spor mezi přibližně stejně silnými žáky. V tomto případě je důležité, aby jeden ze žáků neměl navrch (Říčan, 2010).

Důležitá hranice mezi šikanou a škádlením nastává v momentě, kdy je žák schopen se škádlení bránit a opětovat ho či nikoli. Škádlení není jednostranné, ale vždy oboustranné. Hranice mezi šikanou a škádlením je velmi tenká (Barnatová, 2019).

Při posuzování, zda došlo mezi žáky k šikaně, nebo ke škádlení je potřeba posoudit chování podle deseti aspektů, podle záměru, motivu, postoje, citlivosti, zranitelnosti, hranice, práva a svobody, důstojnosti, emočního stavu a podle dopadu. Záměr u šikany je ublížit oběti, ale u škádlení je záměrem legrace. Motivů může být u šikany i škádlení více, ale hlavním motivem u šikany je moc, ale u škádlení je motivem sblížení, náklonost. U postoje se posuzuje, zda agresor vůči oběti má respekt, či nikoli. Jestliže dochází k znevažování jedince, pak se jedná o šikanu. U citlivosti rozhoduje, zda se jeden žák umí vcítit do druhého, v tom případě se jedná o škádlení. Zranitelnost ukazuje, zda se žák dané legraci umí bránit, v tom případě se mluví o škádlení, či nikoli, v tom případě se jedná již o šikanu. Po škádlení není žák přecitlivělý, ale po šikaně již bývá. U aspektu hranice se posuzuje, zda silnější strana respektuje

hranice slabšího, či je prolamuje. U šikany vzniká bezpráví, zaniká rovnoprávnost zúčastněných stran a zaniká právo se bránit. U aspektu důstojnosti je důležitý pocit žáka po skončení legrace. Jestliže žák nemá pocit ponížení, pak se jedná o škádlení, ale jestliže se cítí ponížen a zesměšněn, pak se jedná o šikanu. Emoční stav souvisí s dopadem na žáka. Jestliže žák prožívá radost a má dobrou náladu, pak se jedná o škádlení. Ale v případě, že se žák cítí bezmocný, pociťuje strach či úzkost a následně má pochyby o své osobě či propadá depresím, pak se jedná o šikanu (Kolář, 2011).

2.3 Formy šikany

Formy šikany se dělí do dvou skupin, na základní a na neobvyklé. Dalším dělením šikany je na pravou formu a nepravou formu. Pravá forma, neboli účelná, je takové členění šikany, které má význam pro léčbu. Nepravá forma, neboli neúčelná, je pouze označení pro dílčí projevy šikany, např. strkání, šeptání. Tato forma šikany může být pro následnou léčbu zavádějící (Kolář, 2011).

2.3.1 Základní formy

Základní formy souvisí s vnějším obrazem šikany. Dělí se podle typu agrese, věku a typu školy, genderu, způsobu řízení školy a podle speciálních vzdělávacích potřeb zúčastněných. Šikana podle typu agrese se dělí na fyzickou, psychickou, smíšenou a na kyberšikanu. Šikana podle genderu se dělí na šikanu mezi chlapci, mezi dívkami, na homofobní či mezigenderovou. Výzkumy ukazují, že u dívek probíhá šikana v rámci přátelského kruhu, ale u chlapců probíhá nejčastěji šikana mimo okruh přátel. Dalším rozdílem mezi dívčí a chlapeckou šikanou je typ agrese. Dívky převážně využívají skrytou psychickou agresi, ale chlapci používají častěji otevřenou fyzickou agresi. U dívek se obvykle jedná o rafinovanou a promyšlenou agresi, kdy oběť mnohdy neví, kdo je iniciátorem šikany. U šikany mezi dívkami se mnohem častěji objevuje závislost mezi obětí a agresorem, než v případech šikany chlapců. Šikana podle speciálních potřeb žáků je rozdílná u neslyšících, nevidomých, mentálně postižených či tělesně postižených. Nejhorší šikany se nejčastěji objevují v případech, kde spolu žije oběť i agresor na jednom místě, např. domovy dětí, ale i tábory či školní zájezd (Kolář, 2011).

2.3.2 Neobvyklé formy

Neobvyklé formy šikany vyžaduje upravený postup při léčbě, z důvodu vyhrocenosti. Jsou to šikany, na které je potřeba dát pozor. Tato forma šikany se dělí

do dvou skupin. První skupinou jsou šikany ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti. V těchto případech se obvykle jedná o kruté fyzické násilí či dokonce o sexuální násilí. Druhou skupinou nepravé formy šikany jsou šikany se změnou v základním schématu. Tyto změny následně způsobují komplikace ve vyšetřování šikany a její následné léčbě. Mezi zvláštnosti může patřit vysoce postavený rodič agresora, např. ředitel školy, šikana umocněna drogou či alkoholem, šikana probíhající mezi žáky převážně mimo školu nebo dobrovolné otročení (Kolář, 2011).

2.4 Účastníci šikany

Šikana ve škole se netýká pouze hlavních účastníků, agresora a oběti, ale týká se i vedlejších účastníků. Celkem se šikana týká osmi subjektů. Mezi vedlejší účastníky šikany se řadí třídní publikum, zastánci, pedagogové, rodiče zúčastněných dětí, místní komunita a veřejnost (Říčan, 2010).

2.4.1 Agresor

Agresor patří mezi hlavní účastníky šikany, jedná se o jedince, který je aktérem šikany. Agresoři mají typické vlastnosti, díky kterým se snadněji poznají. Agresor má přehnaně vysoké mínění o své osobě, manipuluje s ostatními spolužáky a chybí mu soucit s ostatními. Agresor se často odmítá podřídit autoritám (Field, 2009). Agresoři bývají obvykle tělesně zdatní a často bývají rváči. Často u agresora dochází k porušování školního řádu a mívají slabší prospěch (Říčan, 2010).

Agresoři pocházejí ze všech společenských vrstev. Agresivní chování je dané jak dědičností, tak se získává v předškolním věku. Agresoři často pocházejí z rodin, kde je nedostatek citového zájmu, fyzické či psychické násilí, nebo tolerance k násilí. Tolerance k násilí nastane, jestliže dítě uhodí sourozence, kamaráda či jinou osobu a rodič ho nepotrestá, nebo ho dokonce pochválí. V tu chvíli si dítě odnáší, že neudělalo nic špatně a toto chování uplatňuje i nadále, i ve školním věku či v dospělosti. Ze zkušeností pedagogů vyplývá, že agresoři často pocházejí z rodin, které se rychle společensky vyzdvihly. V tom případě rodiče neměli čas na děti, jelikož se věnovali kariéře, a tento nedostatek času vynahrazovali dětem penězi. Z tohoto jednání si děti do budoucna odnášejí pouze to, že peníze vše vyřeší (Říčan, 2010).

Motivů, proč agresor začne šikanovat je mnoho. Mezi základní dva motivy patří krutost a touha po moci. Dalším motivem může být touha po pozornosti, zabíjení nudy ve škole, žárlivosti. Dalším motivem může být motiv Mengeleho. V tomto případě

agresor zkoumá, co oběť vydrží, ať to stojí, co to stojí. Motiv prevence se často objevuje u bývalých obětí šikany, kdy se snaží předejít opakování šikany, proto se radši samy stanou agresory (Kolář, 2011).

Typologií agresorů je více: podle E. M. Fieldové se agresori dělí do dvou skupin, na mořské krokodýly a na ptáčky zpěváčky. Do skupiny mořských krokodýlů patří sociopaté. Tato skupina není naštěstí velká. Do skupiny ptáčků zpěváčků patří denní agresori. Ti se domnívají, že nic špatného neprovádějí a jejich motivem bývá často popularita (Field, 2009).

Další známé dělení agresorů je podle Z. Martíňka. Ten rozdělil agresory do šesti skupin a upozornil, že výchova agresora rodiči má velký dopad na jeho chování. První typ agresora je hrubý a fyzický agresor. Tento agresor využívá své fyzické převahy. Obdobné chování vidí agresor často i v rodině. Aby se tento typ agresora neprojevil, je důležitá čitelnost ve výchově. Je potřeba, aby trest za daný prohřešek byl vždy stejný a neměnil se podle nálady rodiče (Martínek, 2013).

Druhým typem je agresor jemný a kultivovaný. Tento typ agresora je velmi milý a ochotný pomoci učitelům. Do šikany se nezapojuje aktivně, pouze je jejím iniciátorem. Žáci, kteří se stanou těmito agresory, často pochází z rodin s tvrdou výchovou, až vojenským drilem (Martínek, 2013).

Třetím typem je agresor srandista. Tento typ agresora si nepřipouští žádné starosti, a jestliže se před ním objeví překážka, tak se ji nesnaží zdolat, ale co nejjednodušší cestou obejít. Často ve třídě pronáší vtipy, které pobaví nejen žáky, ale i učitele. Tento typ agresora obvykle pochází z volnomyšlenkářské rodiny, kde dítě nezná hranice (Martínek, 2013).

Dalším typem je agresor spouštějící ekonomickou šikanu. Jedná se o agresory, které pocházení z bohatších rodin a dostanou jakoukoli materiální věc, kterou si přejí. Těmto dětem však chybí rodičovský cit a není jim umožněno po něčem toužit. Touha je ale přitom velmi důležitá, aby si děti uměly vážit nejen materiálních věcí, ale i přátelství. V tomto případě pak dochází k rozvrstvení třídy podle materiální hodnot, nikoli podle toho, zda se žák dobře či špatně učí. Žáci z bohatších rodin se následně díky přání rodičů dostávají do výběrových tříd (Martínek, 2013).

Dalším typem agresora je nudící se agresor. Tento typ agresora pochází z rodin, kde rodiče zajišťují potomkovi pouze základní věci, ale o další výchovu se již nestarají.

V tom případě se stane, že se dítě začne nudit a šikanou, která mu působí vzrušení, tuto nudu zažene (Martínek, 2013).

Posledním typem je agresor, bránící se konkurenci. V tomto případě bývají žáci vystaveni konkurenčnímu boji, ať už se známkami či fyzickými výkony (Martínek, 2013).

2.4.2 Oběť

Oběti šikany a jejich nejbližší okolí si často klade otázku, proč já, proč mé dítě je šikanováno a jiné ne. I když si z šikany odnese největší následky právě oběť, je důležité, aby oběť věděla, že problém není u její osoby, ale problém má útočník (Mayrock, 2016).

Oběťmi se častěji stávají děti s tělesnou slabostí. Také nápadný vnější znak, jako jsou např. brýle, obezita či barva vlasů nebo pleti bývá důvodem šikany mezi spolužáky. Další rizikovou skupinou jsou neurotické děti, děti s ADHD, sobecké děti, submisivní děti, šplhouni, děti, které přišly později do již stabilizovaného kolektivu. Nebo čím dál častějšími oběťmi se stávají děti ze sociálně chudých rodin, protože nůžky mezi bohatými a chudými se postupně rozvírají (Říčan, 2010).

Oběti šikany se může stát dítě z jakékoliv rodiny, avšak některé typy rodin zvyšují riziko zranitelnosti dítěte. Prvním rizikem je hyperprotektivní matka, která nedovolí dítěti získat vlastní zkušenosti. Další rizikovou skupinou jsou jedináčci nebo rodina s problematickým vztahem k násilí, kde se děti nenaučí bránit. Rizikovou skupinou jsou i děti ze sekt, tedy z izolovaných rodin (Říčan, 2010).

Podle Z. Martínka lze oběti rozdělit do čtyř skupin. První skupinou jsou oběti na první pohled. Do této skupiny se řadí žáci se slabší fyziologií, kteří se neumí prosadit či se bránit legráckám a bývají zamlklé. Často se do této skupiny řadí děti s hyperprotektivními matkami a děti, u nichž byla v dětství ubíjena jejich přirozená aktivita. Další skupinou jsou oběti, které dlouhou dobu setrvaly pod ochrannými křídly babiček a maminek. Do této skupiny patří děti, u kterých jejich rodiče nerozlišují rozdíly mezi jednotlivými fázemi života a chovají se k nim jako k malým dětem. Další skupinou jsou handicapované děti. Tyto děti jsou velmi snadnými oběťmi a stále častějšími oběťmi v důsledku integrace. Proto je potřeba, aby integrace žáků s handicapem do škol probíhala promyšleně a učitel byl o všem informován, nikoli živelně. Poslední skupinou jsou učitelské děti. Tato skupina se stává nejčastějšími oběťmi šikany. Šikana nejvíce nastává v případě, že učitel-rodíč má dítě na stejné škole,

v horším případě ho učí. Těmto dětem spolužáci nevěří, že jim učitel-rodíč neradí, nenadržuje, či jim neříká, co bude v testu (Martínek, 2013).

2.4.3 Třídní publikum

Agresori často nešikanují pouze pro zábavu, ale šikanují také proto, aby ukázali sílu celé třídě, nejen konkurentům, ale v případě chlapců, aby i dokázali svou mužnost dívkám. Ve třídě, kde probíhá šikana po delší dobu, se postupem času začne měnit i atmosféra ve třídě. Z počátku jsou pozorovatelé šikany vyděšeni, že se děje něco nesprávného a nikdo s tím nic neudělá. Neexistuje nevinný přihlížející. Jestliže žák nenahlásí šikanu vedení či učiteli, pak se také účastní šikan, i když si to v ten moment nemyslí. Postupem času se pozorovatelé začnou přidávat na stranu agresora a začnou aspoň okrajově také šikanovat oběť. V tu chvíli se tito žáci dostávají na stranu bezpečí, jelikož nehrozí, že by byli také šikanováni (Martínek, 2013, Matthews, 2015)

2.4.4 Zastánce

Zastáncem se stává spolužák, který aktivně brání druhé. Těchto žáků je ve třídě bohužel menšina. Zastánci jsou k takovému chování vedeni i z domova a mívají ve třídě úctu a bývají populární. Zastánci pomáhají ostatním žákům nejen v situacích týkajících se šikany. Čím více zastánců je v jedné třídě, tím je třída odolnější vůči šikaně (Martínek, 2013).

2.4.5 Pedagog

Pedagog by si měl uvědomit, že se v třídním kolektivu musí chovat s rozvahou. Např. i špatně položená sociologická otázka může být spouštěčem šikany, či některý ze žáků může ztratit kamaráda. Často se stává, že učitel ignoruje příznaky šikany ve třídě, aby ji nemusel řešit. Další příčina, kdy učitel může ignorovat šikanu ve třídě nastává v případě, kdy se obětí stane učiteli nesympatický žák. V tu chvíli učitel nedokáže správně korigovat a vyšetřit šikanu ve třídě, jelikož chová skrytou a mnohdy i nevědomou sympatii k agresorovi. Ve škole nastávají i situace, kdy se pedagog stane dokonce spojencem šikany. Tato situace nastává, jestliže se agresorem stane populární žák s dobrým prospěchem, který je u učitelů oblíbený. V tu chvíli se oběť šikany nemá na koho obrátit, protože by jí učitel nevěřil (Martínek, 2013, MŠMT, č. j. 28 275/2000–22).

2.4.6 Rodiče zúčastněných dětí

Z dlouhodobého hlediska má vliv na šikanu výchova rodičů. Ta ovlivní, zda se žák stane aktivním či pasivním účastníkem šikany. Z krátkodobého hlediska je důležité, aby rodiče byli o šikaně správně informováni a připustili možnost, že i jejich potomek se může stát obětí či agresorem šikany. Rodiče agresorů se obvykle o šikaně ve třídě dozvídají od vedení školy. V tom případě nejčastěji problém bagatelizují. Rodiče obětí se často dozvědí o šikaně od šikanovaného potomka, buď když se jim sám svěří, nebo si všimnou příznaků šikany. Často se stává, že rodič oběti neinformuje školu a vyřešení šikany nechá na samotné oběti, tento postup je ovšem špatný. Je důležité zajistit oběti ochranu, podpořit ji a i spolupracovat se školou a pedagogy, aby se šikana správně vyšetřila a oběť šikany si odnesla, pokud možno, co nejmenší následky (Martínek, 2013).

2.4.7 Místní komunita

Školy, prezentující své dobré výsledky si získávají prestiž v místní komunitě. Tato prestiž je důležitá i k tomu, aby žáci respektovali pedagogy, a i se ve škole cítili bezpečně. Do školy zasahují jedinci i skupiny pozitivně, ale i negativně. Mezi něž patří rodiče žáků, sponzoři školy, místní politici, ale i gangy. Gangy můžou mít své členy přímo mezi žáky, díky nimž na škole šíří strach (Martínek, 2013).

2.4.8 Společnost

Názory a postoje společnosti se odrážejí ve škole ve vztazích mezi žáky, a to včetně šikany a brutality ve školách. V dnešní době se více obdivuje úspěch člověka, nikoli jeho charakter, a proto ze školství vymizel respekt vůči autoritám. Dříve, když žák něco provedl či měl špatné známky, tak rodič potrestal žáka. Ale v dnešní době se stává, že rodič žáka hájí a hází všechnu vinu, včetně vinu za špatné známky žáka, na učitele. Jestliže se rodiče nezačnou k učitelům, aspoň před svými dětmi, chovat s respektem, pak jejich potomci také nikdy nebudou respektovat své učitele. S respektem a postavením učitele souvisí i šikana ve škole. Pedagog se nemůže zastat slabších žáků, jestliže od ostatních žáků není respektován (Martínek, 2013).

2.5 Vývojové fáze šikany

Odborník na šikanu M. Kolář rozdělil vývoj šikany do pěti stádií. Přičemž s každou další fází se šikana umocňuje a zaniká myšlenka, že šikana je špatná

2 Šikana

věc. Při řešení šikany a následné léčbě je důležité vědět, ve kterém stádiu se šikana nachází. U prvních třech stádií šikany stále existuje možnost nápravy a léčby kolektivu, pokud je zde vůle a správně zvolená strategie. Čtvrtá a pátá fáze šikany již nelze léčit běžnými prostředky školy, a je potřeba její řešení nechat na odborníkovi, psychologovi. V těchto fázích dochází obvykle k následnému rozdělení kolektivu (Zvírotský, 2021).

2.5.1 Zrod ostrakismu

První stádium se nazývá zrod ostrakismu. Tuto vývojovou fázi lze najít v každém kolektivu, neboť všude lze najít méně oblíbeného jedince, na jehož úkor si ostatní ze skupiny dělají legraci (Co je šikana, [online]). Jsou kolektivy, kde je vznik šikany pravděpodobnější, např. když do třídy přijde nový problémový žák. Ale je potřeba vždy myslet na to, že šikana se může objevit v každém kolektivu (Zvírotský, 2021).

Toto stádium je pro vnější pozorovatele často neodhalitelné, protože ho lze snadno považovat za škádlení. Kolektiv v této fázi postupně vyčleňuje oběť. I vyčlenění jedince ze skupiny je druhem šikany. Mezi další znaky prvotního stádia šikany, mimo vyčlenění a ignorování jedince, jsou i posměšky a různé „legrácky“ či nadávky. Šikanou může být i nelichotivá přezdívka, která není nositelem přijata. Často se jedná o přezdívky, které zahrnují nějaký výrazný fyziologický rys, např. brýle, rovnátka, korpulentnost jedince, ryšavé vlasy. Oběť mnohdy ani neví, že je šikanována a že by se měla začít bránit. Toto stádium šikany je často přehlédnuto, i protože v této fázi neprobíhá fyzické násilí (Zvírotský, 2021).

Zrod této vývojové fáze šikany ve třídě může zapříčinit i pedagog. Pedagog může použít nevhodnou otázku, zasmát se nevhodnému vtipu, např. rasistickému či pouze ignorovat a přejít posměšky na úkor žáka (Zvírotský, 2021).

V tomto stádiu se může šikana zastavit a dál nepokračovat, ale častěji se stává, že přejde do druhého stádia (Zvírotský, 2021).

2.5.2 Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese

M. Kolář nazval druhé stádium šikany jako přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese. Do třídy, či jiného kolektivu, v určité chvíli vždy přijde krize. A v tuto chvíli, jestliže je ponecháno řešení problému pouze žákům, pak se často stane, že začne tato fáze šikany ve třídě. Žáci začínají upevňovat kolektiv na úkor jedince, který slouží jako hromosvod, např. odreagování před písemnou prací. Obětnímu beránkovi často žáci

přisuzují vinu i za věci, které s ním mají velmi málo společného. Jestliže však k řešení problému pomůže pedagog, pak krize má na třídu pozitivní vliv (Kolář, 2011).

V této fázi šikany je fyzické násilí méně pokořující pro oběť než psychické násilí. Ovšem je potřeba násilnou agresi v tomto stádiu nezlehčovat, a řešit ji. Hodné děti, které nemají jisté své místo ve skupině, jsou často rády, že se oběti nestaly ony, a že patří k těm silnějším. Proto se občas také dopustí šikany (Zvírotský, 2021).

Tato fáze se postupně rozvíjí, postupně narůstá agresivní a manipulativní chování. Agresoři v této fázi nekorigují posměšky, ale začínají je postupně promýšlet a postupně roste jejich moc ve skupině (Zvírotský, 2021).

2.5.3 Vytvoření jádra agresorů

Třetí vývojové stádium, které je klíčovým momentem, se nazývá vytvoření jádra. V této fázi dochází k vytvoření úderného jádra agresorů, kteří šikanují své oběti již systematicky, nikoli náhodně jako tomu bylo v předešlém vývojovém stádiu. Prvními oběťmi se často stávají již ostrakizovaní žáci, avšak postupem času bývá počet obětí navýšen. Do šikany se zapojí celý kolektiv, ať už dobrovolně či nedobrovolně (Kolář, 2011).

V této fázi šikany se často šikana prozradí, jelikož již dochází k závažnějším fyzickým činům, např. úrazům, poškození majetku oběti. Jestliže se šikana provalí, pak jsou ve třídě stále žáci, kterým se uleví. Jelikož v tomto stádiu někteří jedinci z kolektivu stále považují šikana za špatné chování (Zvírotský, 2021).

Tato fáze šikany může být zastavena, jestliže dojde k vytvoření pozitivní skupiny ze slušných žáků, která bude rovna jádru agresorů. Tato skupina je zastáncem oběti. Tito žáci však mají oproti skupině agresorů nevýhodu, jelikož dodržují pravidla, a to včetně pravidla neudávat kamarády. Tyto skupiny se však málokdy vytvoří (Kolář, 2011).

2.5.4 Přijetí normy většinou

Čtvrté vývojové stádium šikany se nazývá přijetí normy většinou. Třídu agresoři ovládají pomocí strachu. V této fázi šikany se normy agresorů stanou normou třídy, kterou jsou přijaty. V tuto chvíli se již málokterý žák dokáže postavit agresorům. U mnoho žáků vzniká alternativní identita. Dokonce i hodní a mírní žáci se již aktivně podílí na šikaně. Oběť se zcela podvolí v této fázi agresorům a volání o pomoc

se projevuje již jen jako fyzické onemocnění, např. bolest hlavy, křeče v břiše, astma. Tato šikana není často odhalena, protože agresoři věnují větší pozornost jejímu utajení. Udržení normy ve třídě je již pro agresory prestiží (Kolář, 2011, Zvírotsky, 2021).

V této fázi šikany je lepší, aby šikanu řešil odborník, než aby ji řešil neproškolený pedagog, který by situaci ještě mohl zhoršit (Zvírotsky, 2021).

2.5.5 Totalita neboli dokonalá šikana

Poslední vývojové stádium šikany se nazývá totalita neboli dokonalá šikana. Toto páté stádium lze přirovnat k fašismu. V této fázi šikany již celý kolektiv přijímá normu agresorů. Žáci se rozdělí na dvě skupiny, na otroky a otrokáře. Kdy otrokáři, agresoři, se označují za kingy, nadlidi a otroci, oběti, za podlidi. Otrokáři využívají jak materiální věci otroků, tak jejich fyzické i psychické schopnosti, včetně školních znalostí. V takovéto skupině již zcela zmizel rozdíl mezi dobrem a zlem, vymizela z ní i lidskost. Brutální násilí již není špatné, ale je mezi žáky považováno za legraci. V této fázi šikany již je oběť zcela zlomená a nemá šanci se bránit (Kolář, 2011).

Tato forma šikany se objevuje nejčastěji ve věznicích, výchovných ústavech či na vojně. Ve škole se s tímto vývojovým stupněm šikany lze setkat málokdy. Lze se s tím setkat v případě, že vůdcem agresorů je sociometrická hvězda třídy, tedy žák oblíbený nejen mezi učiteli. V tu chvíli nemá oběť šanci, aby se mohla ozvat či aby učitel zaregistroval jakékoli volání o pomoc (Kolář, 2011).

3 Kyberšikana

3.1 Definice

Kyberšikana je druh šikany, která se odehrává v online prostoru, neboli kyberprostoru. Často jde kyberšikana ruku v ruce s tradiční šikanou. Kyberšikana není definována v České republice jako trestný čin, ale agresor se může dopustit jiného trestného činu, který je s kyberšikanou spojen. Díky virtuálnímu prostoru se může kyberšikana odehrávat i mezi generacemi, např. dítě šikanuje dospělého, což by se v reálném světě nestalo (Rogers, 2011).

Virtuální prostor je v mnoha směrech jiný než reálný prostor. Lidé v kyberprostoru vnímají jinak nejen svou osobu, ale i ostatní lidi. V kyberprostoru je nejčastějším komunikačním prostředkem psaný text. U čtení psaného textu mají lidé omezenou empatii, protože nevidí emoce druhého. Psaným textem také jedinec obvykle reaguje jinak, než je tomu u klasické mluvené komunikace. Proto jedinec může díky kyberprostoru prezentovat svou osobu jinak, jelikož má dost času na rozmyšlení své odpovědi. Uživatel kyberprostoru může využít i anonymity. Buď se může stát anonymním pozorovatelem dané situace, nebo mu může anonymita dodat odvalu a začne reagovat na věci, na které by v reálném světě nenašel odvahu. Další odlišností virtuálního světa je rovnost lidí. Na internetu jsou si všichni rovni, nezáleží na majetku, rase či vzdělání. Díky kyberprostoru se svět zmenšil a lze komunikovat s lidmi na druhém konci světa v libovolný čas. Většina věcí, ať napsaná nebo nahraná do kyberprostoru se ukládá, proto je potřeba si vždy dávat pozor, co se na internet nahrává. Mnoho lidí také díky kyberprostoru odhodí své zábrany (Hulanová, 2012).

3.1.1 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou

Je potřeba srovnávat kyberšikanu s psychickou šikanou, jelikož jak kyberšikana, tak psychická šikana způsobují rány, které nejsou vidět. Psychická šikana s kyberšikanou má mnoho společných znaků, kterými jsou opakovatelnost, záměrnost, psychické násilí (Kolář, 2011).

Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou je především ve dvou věcech. Prvním rozdílem je místo výskytu šikany. S tradiční šikanou se lze setkat ve škole, v přímém kontaktu, zatímco s kyberšikanou se lze setkat ve virtuálním prostoru, nejčastěji

v domově oběti. U kyberšikany je absence přímého kontaktu. Druhým rozdílem mezi šikanou a kyberšikanou jsou zbraně, kdy kyberšikana využívá účinnějších zbraní (Kolář, 2011).

Tyto rozdíly mají u kyberšikany horší dopady na oběť. Protože oběť nikdy neuteče před agresorem, který navíc může zůstat v anonymitě. Druhým dopadem je publikum, které je díky internetu mnohem větší. Dalším možným dopadem je opakovatelnost útoku. U kyberšikany se oběť může dívat na danou zprávu, či obrázek stále dokola. U tradiční šikany jednorázový útok proběhne, oběť ho nemá stále na očích a na jednotlivé urážky může zapomenout (Kolář, 2011).

Dalším rozdílem mezi šikanou a kyberšikanou je typologie agresora. Ve virtuálním světě se již nemusí jednat o fyzicky zdatného jedince, jak to nejčastěji bývá u tradiční šikany. Agresorem se v online světě může stát kdokoli. To stejné platí i pro oběť, kdy již nerozhoduje fyzická zdatnost. Avšak stále zůstává znak, že se obětí stane jedinec, který se neumí bránit (Hulanová, 2012).

3.2 Formy kyberšikany

Formy kyberšikany se dělí podle způsobu, jak ke kyberšikaně dochází. Mezi základní formy kyberšikany patří flaming, harassment, degradation, impersonation, outing, exclusion, cyberstalking, happy slapping, cybergrooming aj (Rogers, 2011).

3.2.1 Flaming

Flaming, neboli flame war, lze do češtiny přeložit jako ohnivá online hádka. Tato hádka probíhá ve virtuálním prostoru, např. v diskuzním fóru, kdy se diskuze změní v osobní osočování protivníka. Tato hádka může proběhnout mezi dvěma či více jedinci. Při této hádce jsou porušována pravidla komunikace i interakční normy. Flaming jako forma kyberšikany se velice špatně určuje, protože existují lidé, kteří na internetu vyvolávají hádky schválně. Aby se tato ostrá hádka stala formou kyberšikany, musí agresor chtít oběť poškodit (Černá, 2013).

3.2.2 Online harassment

Online harassment se do češtiny překládá jako obtěžování v kyberprostoru. U této formy kyberšikany jedinec (oběť) dostává nevyžádané zprávy. Online obtěžování lze poznat z jednostrannosti konverzace, kdy se oběť snaží nechtěnou zahlcující

konverzaci ukončit. I nevinná konverzace v online světě se může změnit v obtěžování, kdy jedné straně začne konverzace vadit a již ji nemusí umět ukončit (Černá, 2013).

3.2.3 Degration

Degration, neboli v češtině pomlouvání je forma kyberšikany, kdy agresor posílá nepravdivé informace o oběti jiným jedincům či je rovnou vyvěsí v online světě. Cílem této formy šikany je sociálně poškodit či vyloučit oběť. Informace se ve virtuálním prostředí šíří mnohem rychleji než v reálném světě, proto je velmi obtížné se jim ubránit (Černá, 2013).

3.2.4 Impersonation

Impersonation, neboli předstírání je forma kyberšikany, kde se agresor vydává za oběť s cílem ji poškodit. Kdy agresor, v online prostředí přestrojený za oběť, posílá ostatním jedincům škodlivý materiál (Hulanová, 2012).

3.2.5 Outing

Outing, neboli prozrazení, je forma kyberšikany, kdy agresor zveřejňuje citlivé informace o oběti ostatním jedincům či celé skupině, i když jim nebyly tyto informace určeny. Do této skupiny se řadí i preposílání soukromé konverzace, fotek a videí, které oběť poslala agresorovi. Řadí se sem i odhalení sexuální orientace (Rogers, 2011).

S outingem souvisí i trickery. Trickery neboli podvody, spočívají v přesvědčování oběti, aby agresorovi řekla citlivé informace, které agresor následně zveřejní (Rogers, 2011).

3.2.6 Exclusion

Exclusion, neboli vyloučení, nastává v případě, kdy dojde k vyloučení oběti z online skupiny, do které by oběť měla patřit. Tato forma kyberšikany postrádá přímý prvek agrese. Pro oběť je velmi bolestná, protože každý jedinec chce někam patřit. Ve virtuálním světě uvidí mnohem více lidí, že zrovna oběť byla ostrakizována, a to je další frustrující prvek pro oběť této formy šikany (Černá, 2013).

3.2.7 Cyberstalking

U cyberstalkingu, neboli kyberpronásledování, dochází k zasílání zpráv pomocí elektronických prostředků agresorem oběti, které oběť považuje za obtěžující, nežádoucí.

Ve zprávách jsou často výhrušná sdělení či vydírání. U této formy kyberšikany se oběť obává i o své fyzické bezpečí (Černá, 2013).

Cyberstalking je jednodušší než tradiční stalking, proto k němu dochází častěji. Oproti tradičnímu stalkingu je cyberstalking méně časově i finančně náročný. Cyberstalker může svoji oběť sledovat z domova a díky nejnovějším komunikačním technologiím zvládne sledovat i více obětí (Hulanová, 2012).

Dělení cyberstalkingu je více. První možnost, jak jej lze vymezit, je rozlišení podle typu komunikačního prostředku, který je ke cyberstalkingu využíván. Další dělení je podle míry soukromí, zda je komunikace mezi obětí a agresorem soukromá, nebo veřejná. Dalším dělením je cyberstalking přímý a nepřímý. Přímý cyberstalking spočívá v zasílání nenávistných zpráv či emailů oběti. Nepřímý cyberstalking nastává v případě, kdy agresor šíří lživé informace o oběti pomocí internetu, např. v diskuzních fórech (Hulanová, 2012).

3.2.8 Happy slapping

Tato forma šikany je novým typem, která se rozšířila do světa z Velké Británie. Původně byl fyzicky atakován jedinec v metru, přičemž to spoluagresor nahrával a následně zveřejnil na internetu. V dnešní době se již nejedná pouze o facku, ale i o hrubější fyzické násilí. Zveřejnění tohoto ponižujícího videa může vést až k sebevraždě oběti (Černá, 2013).

3.2.9 Cybergrooming

Cybergroomer (agresor) nejdříve vzbudí v oběti, nejčastěji dítěti, důvěru a následně ji vyláká na schůzku, kde ji sexuálně napadne. Cybergroomer si získá oběť v pěti krocích: v prvním kroku získá jeho důvěru. Řeší s obětí osobní věci, díky kterým ho izoluje, např. oni ti nerozumí, ale já ano. V tomto stádiu jsou oběti zasílány pornografické materiály. Druhým krokem je budování kamarádského vztahu. V této fázi cybergroomer podplácí dítě různými dárky či službami. Další fázi je vyvolání emoční závislosti oběti na útočnickovi. V této fázi oběť lze rodičům, nedůvěřuje jim a jedinou jeho vrbou se stává cybergroomer. Čtvrtou fázi je osobní setkání agresora a oběti. Poslední fázi je sexuální zneužití oběti cybergroomerem (Hulanová, 2012).

Cybergroomer je po celou dobu velmi trpělivý. Chce často komunikovat o sexuálních tématech či žádá intimní fotografie či rovnou cybersex. Oběti

cybergroomingu jsou častěji ženy než muži, nejčastěji dívky v dospívajícím období (Hulanová, 2012).

3.3 Komunikační prostředky kyberšikany

Ke kyberšikaně je využíváno mnoho různých komunikačních technologií. Jednotlivé formy kyberšikany využívají určité komunikační technologie častěji než jiné, např. online obtěžování probíhá často prostřednictvím emailů. Mezi nejčastější online formy komunikace, přes které kyberšikana probíhá, patří webové stránky, sociální sítě, instant messaging, e-mail, chat, blog, online hry, SMS a MMS (Rogers, 2011).

3.3.1 Webové stránky

Mnoho webových stránek je využíváno zcela legálně a se správnými úmysly, šíření zpráv, informací, seznamování lidí. Ale lze se i setkat s nelegálními webovými stránkami, např. stránkami s dětskou pornografií, násilně orientované stránky. Některé webové stránky mohou být vytvořeny za účelem šikany. Agresor na nově vytvořenou stránku uvede osobní informace oběti, nahraje sexuálně zaměřené fotky a následně se oběti ozývají lidé prostřednictvím SMS či emailu. Také video nahrané např. na YouTube může být kyberšikanou. Tento komunikační prostředek je velmi využívám u happy slappingu (Hulanová, 2012).

3.3.2 Sociální sítě

Sociální sítě jsou webovou službou, která slouží ke kontaktu s ostatními. Na jednotlivých sítích si jedinec vytvoří profil s informacemi o své osobě, nahraje fotografie a následně může vytvářet skupiny, sdílet informace a komunikovat s přáteli. Mezi známé sociální sítě patří Facebook, Instagram či z českého prostředí Lidé a Spolužáci. Kyberšikana na sociálních sítích probíhá buď formou ostrakizace nebo formou pomluv či ošklivých komentářů. Nevýhodou sociálních sítí je bleskové šíření informací (Černá, 2013).

3.3.3 Instant messaging

Instant messaging je internetová služba, která ukazuje, kdo z přátel je zrovna online a umožňuje uživatelům komunikovat s přáteli. Výhodou tohoto komunikačního prostředku je posílání zpráv v reálném čase. Mezi známé aplikace patří např. Skype, ICQ.

Kyberšikana pomocí instant messaging probíhá nejčastěji formou pomlouvání nebo obtěžování (Hulanová, 2012).

3.3.4 E-mail

Elektronická pošta, neboli e-mail, je jeden z nejpoužívanějších komunikačních prostředků. Přes e-mail lze odeslat jak psané sdělení, tak i různé soubory. Kyberšikana pomocí emailu je nejčastěji formou obtěžování, kdy agresor oběti posílá nevyžádané či zastrašující zprávy. Další možný způsob kyberšikany pomocí emailu je v případě, kdy agresor využije e-mailovou adresu oběti k zaregistrování se na nevhodné stránky (Černá, 2013).

3.3.5 Chat

Chat je komunikační prostředek, který slouží ke komunikaci dvou či více lidí a probíhá v reálném čase. V dnešní době existuje více chatovacích stránek, kde se uživatel zabývá tematikou, která ho zajímá. Aby se mohl jedinec zapojit do chatu, musí se obvykle zaregistrovat. Výhodou chatu je, že nepožaduje tolik, či vůbec žádné osobní informace o uživateli. Chaty umožňují komunikaci pouze pomocí psaného textu. U chatování si jedinec není jistý, zda osoba mu odpovídající uvedla o sobě správné informace. Z tohoto důvodu je nejčastější formou kyberšikany využívající chatu cyberstalking a obtěžování se sexuálním podtextem (Hulanová, 2012).

3.3.6 Blog

Blog je webová stránka, kam přidává příspěvky jediný autor. Blog slouží k vyjádření vlastních názorů či poskytnutí informací ohledně jednotlivých témat, které autora blogu zajímají. Autor blogu se může vyjadřovat pomocí fotografií, videí, psaného textu či může přidávat libovolné soubory. Blog si lze představit jako online deník. Nevýhodou blogu je, že autor může, i třeba nechtěně, poškodit jiného člověka tím, že na blog umístí nelichotivou informaci o něm (Černá, 2013).

3.3.7 Online hry

Mnoho dnešní mládeže, převážně mužského pohlaví, hraje nejen v dospívání online hry, např. Play station. Ve hře hráči utváří skupiny a komunikují spolu prostřednictvím chatu či živého hovoru. Formy kyberšikany objevující se díky tomuto komunikačnímu médii nejčastěji jsou obtěžování, napadání, vyhrožování či ostrakizace.

Mnoho her má agresivní podtext, proto je zde zcela běžné, že se hráči setkávají s vulgárními výpady. Další možnou agresí v online hrách je ubližování virtuální postavě (Černá, 2013).

3.3.8 SMS a MMS

SMS je textová zpráva přijatá na mobilní telefon. Zatímco MMS, neboli multimediální zpráva, je zpráva obsahující obraz či zvuk. Nejčastější formy kyberšikany využívající SMS či MMS je obtěžování. Textové zprávy jsou často doplněny i o volání, kde iniciátor hovoru mlčí či oběti vyhrožuje (Hulanová, 2012).

4 Vyšetřování šikany a kyberšikany

Pedagogové se často domnívají, že za nimi oběť přijde sama a nahlásí šikanu. Tato domněnka je mylná, a proto každý pedagog musí znát varovné signály šikany a bedlivě je pozorovat (Martínek, 2009).

První fází zvládnutí problému šikany a kyberšikany je samotné vyšetření problému. Šikanu ve třídě vždy vyšetřuje třídní učitel, ale může si vyžádat pomoc specializovaného psychologa. V momentě, kdy se pedagog o šikaně dozví, tak vždy musí zachovat klid, ale zároveň musí vyjádřit nesouhlas s daným jednáním. Je potřeba ihned ochránit oběť a rozdělit skupinu agresorů, aby se nemohla domluvit na výpovědi. Při podezření na trestný čin má být k vyšetřování šikany přizvána i složka policejní (Říčan, 2010).

Pro správné vyšetření šikany musí pedagog zjistit mnoho informací:

- délku trvání šikany,
- vývojovou fázi šikany,
- co šikaně předcházelo,
- způsoby šikany,
- iniciátora šikany,
- ostatní agresory,
- diváky šikany,
- oběti šikany,
- zastánce oběti (Říčan, 2010).

Proces vyšetřování šikany a kyberšikany lze rozdělit do tří kroků, které lze nazvat vznik podezření, rozhodnutí o zahájení vyšetřování a vyšetřování (Říčan, 2010).

4.1 Vznik podezření

Vznik podezření je první krok, který vede k úspěšnému vyřešení šikany. Pedagog by měl mít vždy otevřené oči a vnímat i malé náznaky přítomnosti šikany, ať už přímé nebo nepřímé. Přímé i nepřímé znaky šikany se můžou objevovat v různé míře závažnosti, ale je potřeba zkoumat i jejich opakující se tendenci. Šikana může probíhat i v přítomnosti pedagoga, a to mírnějším způsobem (Říčan, 2010).

4.2 Rozhodnutí o zahájení vyšetřování

Rozhodnutí o zahájení vyšetřování je druhým krokem ve vyšetřování šikany a kyberšikany. Pedagog musí v tomto kroku vždy uvážit, zda existuje jiná možnost vyřešení šikany. Jestliže je pravděpodobnost vyřešení agrese nízká, je lepší, když učitel nezačne sám v první fázi šikanu vyšetřovat a pouze bude více pozorovat agresory a oběť a chránit oběť. Kdyby učitel okamžitě začal šikanu vyšetřovat a neměl dostatečné důkazy proti agresorům, mohl by celou situaci zhoršit a oběti víc ublížit. Další faktor, který pedagog musí zvážit je doba, kterou mu celé vyšetřování zabere (Říčan, 2010).

Vzhledem k tomu, že se jedná o nepříliš probíranou tematiku ve školách, tak převážně nezkušení, ale i zkušenější pedagogové podceňují odpor okolí při vyšetřování a léčbě šikany. V případech, kdy přijde první stížnost od oběti či od jejich rodičů, může být první reakcí pedagogů a školy odmítnutí. Škola a její učitelé se často bojí negativní publicity, práce navíc a obvinění ze selhání pedagogů a celé školy. S další odmítavou reakcí se lze často setkat u rodičů agresorů, kteří svého potomka místo trestu a léčby obhajují stůj co stůj (Říčan, 2010).

4.3 Vyšetřování šikany

Posledním krokem je samotné vyšetřování šikany a kyberšikany. Vyšetřování šikany lze přirovnat k policejnímu vyšetřování. Nesprávný postup pedagog zvolí, když o šikaně začne mluvit s celou třídou najednou, v tu chvíli situaci ještě zhorší. Základním postupem vyšetřování jsou rozhovory s obětí či informátory, následně rozhovory se svědky šikany a rozhovory s agresory. Výhodou tohoto pořadí rozhovorů je zamezení ovlivňování svědků agresory a shromáždění více informací o šikaně, kterými lze usvědčit agresora. Je potřeba jednat rychle, než se žáci mezi sebou začnou domlouvat. Tento faktor je obtížný, protože v dnešní době se informace šíří neskutečnou rychlostí díky internetu a mobilním telefonům (Říčan, 2010).

Postup při řešení šikany se liší, podle toho, jak se informace o šikaně k učiteli dostala. Nejčastější způsob, jak se učitel o šikaně dozví je díky udání, v tomto případě je potřeba se zamyslet, zda se nejedná o falešné udání. První krok pedagoga v tomto případě je zjištění, co nejvíce možných informací od informátora. Informátor nejdříve popíše vlastními slovy, co se stalo a následně pedagog položí doplňující otázky. Tento rozhovor se musí pedagog snažit utajit před ostatními žáky. V případě, že se sama oběť svěřila pedagogovi, je potřeba ujistit ji o ochraně a o důvěře, povzbudit ji a následně

4 Vyšetřování šikany a kyberšikany

při řešení přihlídnout k tomu co si od pedagoga oběť přála. V případě, kdy o šikaně informoval jiný svědek, je potřeba ihned poté vést rozhovor s obětí. Jestliže došlo i k fyzickému napadení, je potřeba viditelné stopy fotograficky zdokumentovat. V průběhu celého vyšetřování je potřeba dbát na ochranu oběti a zamezit další šikaně. Dalším krokem je informování rodičů oběti. V tomto případě je potřeba je přesvědčit, aby spolupracovali se školou a nezapočali vlastní vyšetřování. Jestliže má agresor velký vliv ve třídě a ostatní svědkové se ho bojí, je potřeba k vyšetřování přizvat odborníka, aby pedagog ještě šikanu nezhoršil. Pořadí výslechu svědků se volí dle vztahu svědek-oběť. U tohoto rozhovoru je potřeba se ptát jak na konkrétní otázky, tak na osobní pocity svědka. Svědka je vždy potřeba ujistit, že obsah rozhovoru se ven nedostane. Výslech agresora či agresorů by měl pedagog nechat jako poslední, aby stihl získat, co nejvíce informací o průběhu šikany či kyberšikany. Ale zároveň je potřeba je vyslechnout dříve, než se stihnou domluvit či ovlivnit svědky. Je potřeba agresorovi vysvětlit následky, ale i polehčující okolnost přiznání (Říčan, 2010).

Při výsleších platí následující pravidla: pedagog neprozrazuje, co již ví, ani od koho to ví. Zároveň pokládá otevřené otázky, nikoli uzavřené. A vždy musí pedagog zachovat chladnou hlavu a nepodlehnout emocím (Říčan, 2010).

5 Dopady šikany a kyberšikany

Šikana se vždy týká celého kolektivu, nikoli pouze oběti a agresora. Proto je důležité, aby do vyšetřování a léčby byli zahrnuti i vedlejší účastníci (Zvírotský, 2021).

Vyšetřování šikany a kyberšikany je pouze první fází úspěšného zvládnutí šikany ve třídě. Po tomto kroku vždy musí probíhat druhá fáze, a to je náprava škod. Často se stává, že tuto fázi se nepodaří uskutečnit a oběť odejde ze školy. To, jak bude probíhat vývoj vztahů mezi účastníky šikany a pedagogem, ovlivní již fáze vyšetřování šikany (Říčan, 2010).

Kvůli rychlosti šíření informací na internetu a většímu publiku se často stává, že kyberšikana má mnohem závažnější dopady, než tradiční šikana (Černá, 2013).

5.1 Dopady pro agresora

Po provalení a zastavení šikany by měl agresor opustit třídu. Toto pravidlo platí u každého vážnějšího případu šikany a kyberšikany, ale mělo by platit i u méně závažných případů. Pro oběť je velmi náročné zůstat v přítomnosti svědků šikany, natož se potkávat i s jejím iniciátorem. V případě, kdy oběť zůstane s agresorem ve stejné třídě, pak pedagog musí pozorovat, zda se šikana neopakuje (Říčan, 2010).

S agresorem může být zahájeno i trestní řízení, jestliže se škola domnívá, že jeho jednání spadá do trestných činů. Šikana sama o sobě v zákoně uvedena není, ale delikty, které jsou spojeny s šikanou již v zákoně jsou (Říčan, 2010).

Nejčastějším trestem pro agresora je napomenutí od školy, buď třídní důtka, ředitelská důtka, nebo snížená známka z chování. Které napomenutí od školy agresor dostane, závisí na závažnosti šikany. Tento trest platí pro nejlehčí formy šikany. V závažnějších fázích šikany dochází i k vyloučení ze školy. Ředitel má právo navrhnout, aby žák byl zařazen do evidence OSPOD, neboli u orgánu sociální a právní ochrany dítěte. V tento moment často dochází ke zlepšení chování dítěte (Říčan, 2010).

Je potřeba, aby si agresor uvědomil své špatné jednání a projevil soucit s obětí. Vždy je potřeba, aby byl agresor za svůj čin potrestán. Jestliže by k trestu nedošlo, tak by si agresor mohl myslet, že jedná správně a své chování opakovat. Pedagog by měl vždy odsuzovat čin, který agresor spáchal, nikoli osobu agresora (Říčan, 2010).

5.2 Dopady pro oběť

Oběť je nejvíce poškozený účastník šikany. V první řadě je potřeba vždy oběť co nejvíce ochránit. Oběť by měla vždy podstoupit psychologické vyšetření, aby se zjistilo, jak se cítí psychicky. Následně je možné i pravidelné setkávání s psychologem, který pomůže oběti se s následky šikany a kyberšikany srovnat (Říčan, 2010).

Všechny formy šikany a kyberšikany jsou závažné a můžou oběť ovlivnit i v následujícím životě. O míře následků rozhoduje více aspektů, mezi něž patří osobnost oběti, podpora od rodičů a školy, reakce okolí a styl agresora. Následky šikany a kyberšikany u oběti se dělí na okamžité a dlouhodobé (Field, 2009).

Okamžité následky jsou takové, které lze zpozorovat v době či krátce po šikaně či kyberšikaně. Patří mezi ně fyzické následky, intelektuální následky, sociální následky, dopad na sebevědomí a psychologické následky (Černá, 2013). Mezi fyzické krátkodobé následky lze zařadit fyzická poranění (např. modřiny, škrábance), bolesti hlavy, břicha, pomočování, špatný spánek, problémy s jídlom, nebo časté onemocnění. Časté onemocnění u obětí je způsobeno stresem, který oslabuje schopnost organismu bránit se virům a infekcím. Mezi okamžité intelektuální následky oběti patří zhoršené soustředění, ztráta motivace, zhoršující se prospěch, nebo nerozvíjející se potenciál. Do sociálních důsledků se řadí omezení sociálních schopností, nedůvěra vůči vrstevníkům, potlačení vlastních názorů, plachost, chudý společenský život či ostrakizace oběti. Oběťmi se často stanou žáci, kteří se v něčem liší. Jestliže se jedná např. o fyzickou vlastnost, může šikana mít dopad na sebevědomí, které se oběti neustále bude snižovat a přestane se mít ráda. Mezi psychologické následky patří neustálý stres, neustálá napjatost, zoufalství, vztek, popírání nebo deprese (Field, 2009).

Dlouhodobé následky šikany a kyberšikany mohou přetrvávat až do dospělosti. Oběť si může vypěstovat obranné mechanismy, kterými se brání před okolím v nepříjemných situacích, což může vést k hlubším psychickým problémům. Obrannými mechanismy jsou např. záchvaty úzkosti, nadměrné pocení, křeče, červenání se či obsedantní myšlenky. Šikana může vést k nízkému sebevědomí oběti a společenské izolaci i v dospělosti. Dále šikana a kyberšikana v dětství může ovlivnit navazování vztahů v dospělosti. Také ovlivňuje zaměstnání, protože oběti byly ve škole ve stresu,

proto nedosahovali, tak dobrých výsledků, jak by mohli, a to následně může ovlivnit pozici v zaměstnání (Field, 2009).

U kyberšikany oběť často pocítuje bezmoc i v prostředí domova, protože se kvůli všudypřítomným technologickým prostředkům nelze nikde schovat. A přestože již byla např. inkriminovaná stránka již zrušena, oběť se stále bojí, kde a kdy se další informace či fotografie o ní objeví (Černá, 2013).

5.3 Dopady pro okolí

První krok, který pedagog musí udělat, je dát najevo nesouhlas s šikanou či kyberšikanou a vysvětlit třídě, co se stalo a jaké to bude mít následky. V případě, kdy se jednalo o čtvrtou, nebo pátou vývojovou fázi šikany, pak je potřeba třídu rozdělit. Jestliže se oběť cítí připravena, pak dalším krokem pedagoga je stmelit třídu. Učitel podniká různé aktivity, aby žáci oběť přijali mezi sebe a považovali ji za sobě rovnou. Touto aktivitou mohou být např. stmelovací pobyty (Říčan, 2010).

Šikana a kyberšikana může zničit kladný vztah v rodině, ve třídě nebo mezi žákem a pedagogem. Vztah v rodině může být ovlivněn v případě, kdy se obsah posměšků týkal člena rodiny oběti. Protože rodiče občas nejsou technologicky zdatní, tak u kyberšikany často nevědí, jak problém vyřešit. Může být narušena důvěra žáka k učiteli, když se učitel rozhodne nezasáhnout, nebo svým jednáním šikanu zhorší. Vztah mezi spolužáky slábne, když se druhého spolužáka nezastanou, protože se bojí agresora. Kyberšikana také může ovlivnit vztah účastníků kyberšikany k moderním technologiím. Může se stát, že je zcela přestanou využívat, nebo ve velmi omezené míře, nebo že agresivita na internetu začnou považovat za běžnou věc (Černá, 2013, Field, 2009).

6 Prevence před šikanou a kyberšikanou

Aby byla prevence proti šikaně a kyberšikaně úspěšná, je potřeba, aby škola a pedagogové zapojila žáky do různých aktivit a provedla různá opatření (Říčan, 2010).

Vedení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, MŠMT, v roce 2000 vytvořilo skupinu, jejímž účelem je najít promyšlený postup v boji proti šikaně a kyberšikaně. Tato skupina vytvořila i dokument strategie prevence a řešení šikany mezi žáky a na školských zařízeních. V tomto dokumentu je uvedena prevence, postup vyšetřování i řešení šikany. Tato skupina je školám k dispozici v případě propuknutí šikany a neustále doplňuje a vydává nové dokumenty týkající se problému šikany na školách (Kolář, 2001). MŠMT pravidelně aktualizuje metodický pokyn k řešení šikany na školách. Poslední metodický pokyn, kde se řešila prevence šikany na školách, MŠMT vydalo v roce 2016. V roce 2020 vydalo MŠMT metodické doporučení, kde se mimo jiné zabývá nejen šikanou, ale i kyberšikanou. (MŠMT, č. j. 21291/2010-28, MŠMT, 21149/2016).

Jestliže šikanovaný žák se nemá komu svěřit, ať už nedůvěřuje spolužákům, pedagogům, nebo se bojí neadekvátní reakce rodičů, je potřeba, aby v rámci prevence na školách, např. v přednáškách, bylo vždy zmíněno číslo na linku bezpečí. Je potřeba, aby každý žák uměl najít její číslo a znal pojem linka bezpečí. Také aby žáci věděli, že na linku bezpečí můžou zavolat v jakoukoli denní hodinu, a že jim vždy pomůže odborník (Pöthe, 1996).

6.1 Prevence na úrovni školy jako celku

Ve škole jsou důležité dobré vztahy mezi pedagogy, včetně vzájemné úcty a respektu. Pro učitele je důležité vědět, zda se může na ředitele spolehnout v případě, když by začalo vyšetřování šikany (Říčan, 2010).

Dalším preventivním prostředkem je dozor na chodbách během přestávek. Dozor by měl být dostatečně organizovaný. Pedagogové by neměli stát na jednom místě, či si povídat s kolegou, ale měli by během přestávek po chodbě chodit a nakukovat do tříd. Dobré je také kontrolovat různá zákoutí školy, kde by mohlo docházet k šikaně. Tato místa je dobré zjistit i od starších již vyzkoušených žáků, protože žák přemýšlí jinak než pedagog. Některé školy v dnešní době přechází na systém kontroly pomocí videokamer. Toto řešení však může být pro mnoho lidí nepříjemné, protože dochází

6 Prevence před šikanou a kyberšikanou

ke ztrátě soukromí a je omezena osobní svoboda. Zároveň má velkou zbraň v rukách jedinec, který je sledováním kamer pověřen (Říčan, 2010).

Školní řád je první věc, se kterou učitel seznámí žáky, a to včetně sankcí za jeho porušování. Ve školním řádu nemusí být zmíněno přímo slovo šikana, ale měl by v něm být uveden zákaz fyzického i psychického násilí, zásady solidarity a ohleduplnosti. Nejenom ve školním řádu by měla být uvedena solidarita, ale i pedagogové by ji žákům měli vštěpovat. Buď pomocí slov či pomocí obrazu. Hlavně vždy by měli jít příkladem. Do českých škol se dostali hodnoty společnosti, kde se oceňují peníze, úspěch a výkon. Školy by také měli oceňovat žáky za jejich rytířství, kdy brání slabší (Říčan, 2010).

6.2 Prevence na úrovni jednotlivých tříd

Jednou ročně by měl třídní učitel rozdat ve své třídě dotazník, aby zjistil, jaká je situace ve třídě ohledně šikany a kyberšikany. Dále by měl třídní učitel, nebo učitel občanské výchovy, diskutovat s žáky ohledně správného chování mezi žáky či mezi učitelem a žáky. Tuto diskuzi by měl učitel pouze usměrňovat, měl by nechat vyjadřovat se převážně žáky a vést je ke smysluplné diskuzi. Myšlenky jim pedagog nevnučuje, pouze se je snaží navést k myšlence, že silní jedinci chrání slabé (Říčan, 2010).

Další metodou prevence před šikanou je tzv. pedagogická komunita. Třída by se měla setkávat pravidelně každý týden. Žáci by neměli sedět v lavicích za sebou, ale v kruhu i s učitelem. V tomto kruhu by měl učitel učit žáky komunikaci, jak zlepšit vztahy mezi jednotlivci, a i projevy pocitů, včetně jejich uvědomování si. Pedagog by měl také brát třídu na výlety, které zahrnují přespávání, aby utužil vztahy mezi nimi. Třídní učitel by také měl vést individuální rozhovory se žáky (Říčan, 2010).

Jelikož kyberšikana často souvisí s šikanou, tak by žáci měli být informováni i o nástrahách internetu. Je potřeba, aby si žáci uvědomili, že online prostředí je jiné než offline prostředí a že by si žáci měli chránit své soukromí i na internetu. Mnoho dětí, ani neví, jaké můžou být následky neopatrného chování na internetu. A proto je důležité žákům vysvětlit, jak se mají bezpečně chovat na internetu. Pedagogové by měli dát najevo žákům ochotu a pocit důvěry, aby se na ně žáci i v případě kyberšikany mohli obrátit (Procházka, 2014).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Empirické šetření

7.1 Cíl empirického šetření

Empirická část bakalářské práce vychází z teoretického oddílu textu, kde byly shrnuty základní odborné poznatky k problematice šikany a kyberšikany. Cílem této části je zjistit a analyzovat negativní sociálně psychologické jevy v prostředí střední školy v Ústeckém kraji. Empirické šetření má kvantitativní design a jako výzkumná metoda byl použit dotazník. Ze sebraných dat by mělo být patrné, zda jsou studenti dané střední školy obeznámeni s pojmy šikany a kyberšikany, zda vědí, jak se tento patologický jev projevuje, či zda s tímto jevem mají osobní zkušenosti a jaký mají osobní postoj k tomuto jevu.

7.2 Výzkumné otázky

- Znájí žáci rozdíl mezi škádlením, šikanou a kyberšikanou?
- Byli žáci seznámeni s tímto negativním patologickým jevem?
- Setkali se žáci s šikanou či kyberšikanou?
- Proč dochází podle žáků k šikaně či kyberšikaně?
- Jak vnímají žáci problém šikany a kyberšikany?

7.3 Hypotézy

Dle výzkumných otázek byly následně vymezeny hypotézy. Tyto hypotézy byly následně ověřeny v dotazníkovém šetření.

- H₁: Většina dotazovaných žáků zná rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.
- H₂: Většina dotazovaných žáků zná hranici mezi škádlením a šikanou.
- H₃: Většina dotazovaných žáků se nikdy nesetkala s šikanou ve svém okolí.
- H₄: Většina dotazovaných žáků se domnívá, že nejčastější příčinou šikany ve škole je nuda.
- H₅: Většina dotazovaných žáků si myslí, že šikana je závažný problém, který může ovlivnit následný dospělý život jedince.

7.4 Metoda empirického šetření

Sběr dat byl proveden pomocí dotazníkového šetření. Tato metoda se řadí mezi kvantitativní metody a byla zvolena z důvodu možnosti oslovit větší počet žáků za kratší dobu.

V úvodu dotazníku je krátké představení mé osoby a důvod zpracování dotazníku. Dotazovaní žáci jsou seznámeni, že výsledky dotazníku slouží jako podklad k bakalářské práci na ČVUT. Žáci jsou také seznámeni se skutečností, že dotazník je anonymní, tím pádem se nikdo nedozví, jak kdo odpovídal. Na konci tohoto úvodního odstavce je žákům poděkováno za spolupráci.

Dotazník se skládá z celkem 25 otázek. Obsahuje celkem šest otevřených otázek, devět uzavřených otázek a zbytek otázek je polootevřených. Otevřené otázky nejčastěji slouží k ověření správnosti vyznačených odpovědí u uzavřených otázek. První dvě otázky jsou zaměřeny na pohlaví a věk žáka. Otázky tři až devět jsou zaměřeny na znalost pojmů škádlení, šikana a kyberšikana a na rozdíl mezi nimi. Otázky 10 až 22 jsou zaměřeny na podobu šikany, se kterou se žáci setkali. Poslední tři otázky jsou zaměřeny na prevenci před šikanou a kyberšikanou na dané škole.

Několik dotazníků bylo neúplně vyplněno. Tyto dotazníky byly vyřazeny, aby nedošlo k znehodnocení celého šetření.

7.5 Výzkumný vzorek

Sběr dat byl proveden na jaře roku 2022 na střední škole v Ústeckém kraji. Jedná se o střední školu odbornou a gymnázium. Každý rok se otvírají třídy jak pro gymnázium, tak i pro střední odbornou školu s různými obory. Tato škola je navštěvovaná hojně i žáky ze širokého okolí. Třídy mají nejčastěji do 30 žáků. Lze zde potkat žáky různé barvy pleti i různé národnosti.

Žáci zapojení do dotazníkového šetření byli žáci prvních až třetích ročníků. Po vyřazení špatně vyplněných dotazníků se šetření zúčastnilo celkem 119 žáků, kdy byla menší převaha dívek. Tato cílová skupina byla zvolena, protože se jedná o adolescenty. V tomto období dochází k rozvoji osobnosti, kdy se mladí snaží vyzkoušet nové věci a snaží najít sami sebe. Také jsou v tomto období velmi zranitelní.

7.6 Realizace empirického šetření

V přípravné fázi došlo k nastudování odborné literatury s danou problematikou. Dále byly vytyčeny výzkumné otázky a hypotézy. Na jejich základě byl následně vytvořen dotazník. Tento dotazník byl vyplněn sedmi žáky z jiné střední školy, stejného věku jako byla následně cílová skupina šetření. Od těchto žáků byla získána zpětná vazba na srozumitelnost otázek. Nedostatky a připomínky byly zapracovány a dotazník byl upraven.

Realizační fáze proběhla na jaře roku 2022, kdy došlo k vyplnění dotazníkového šetření dané vybrané střední školy.

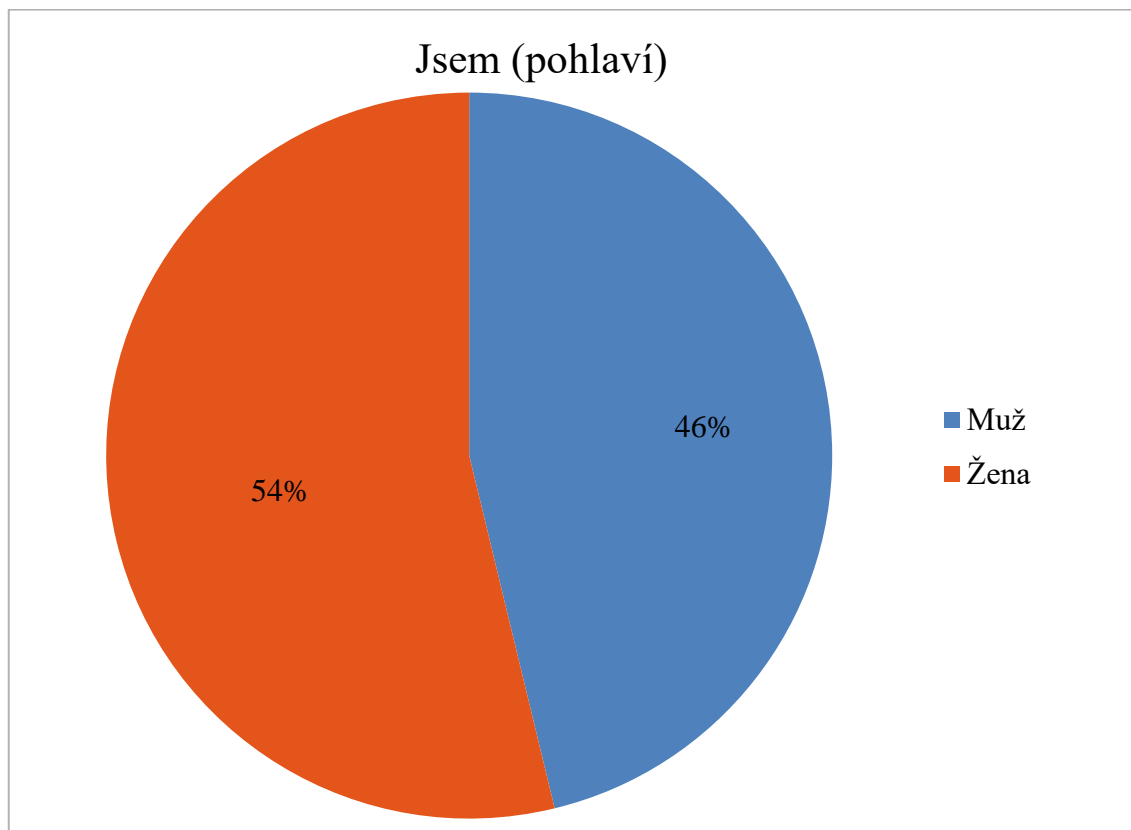
Závěrečná vyhodnocovací fáze slouží k zpracování dotazníkového šetření. Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 123 žáků. Čtyři dotazníky musely být následně vyřazeny z důvodu neúplného vyplnění.

7.7 Výsledky empirického šetření

Otázka č. 1 - Jsem (pohlaví):

První otázka dotazníkového šetření byla uzavřená. Přestože se nejedná o stěžejní otázku při řešení problematiky šikany a kyberšikany, tak byla do dotazníkového šetření zařazena. Díky této otázce lze zjistit jaké bylo zastoupení jednotlivých pohlaví dotazovaných žáků.

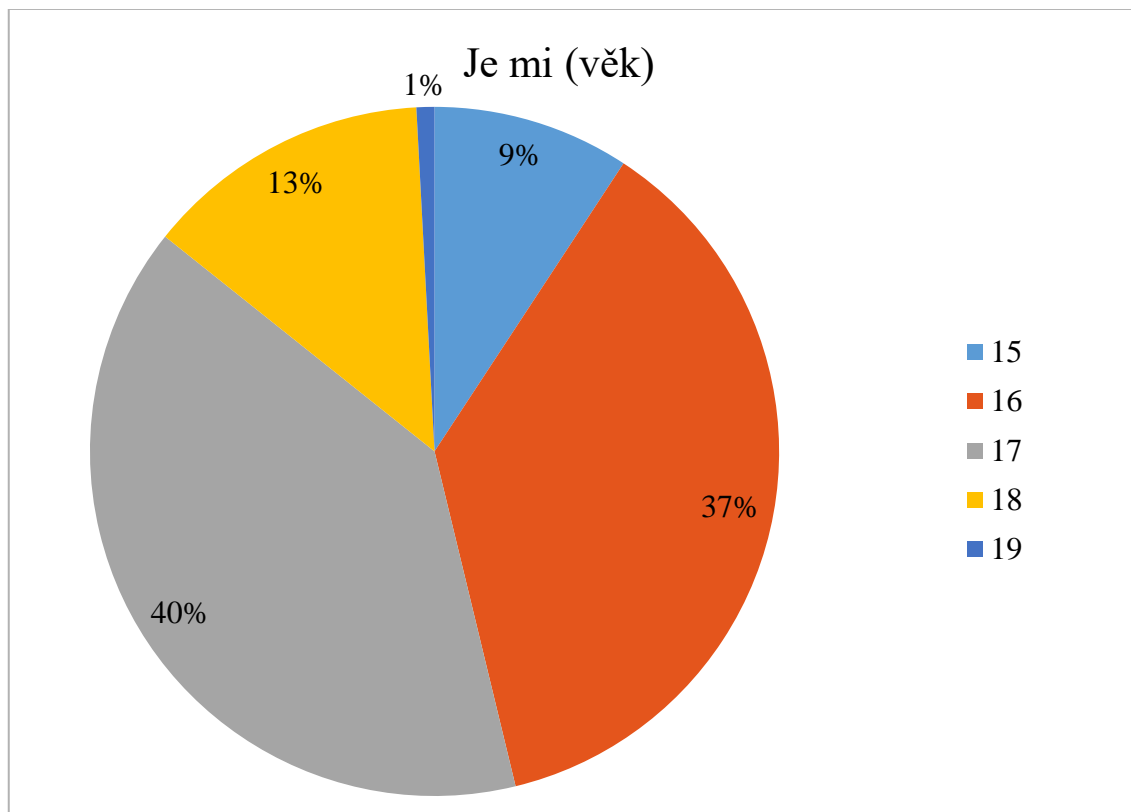
Graf 1: Pohlaví dotazovaných žáků. Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu č. 1 lze vyčíst, že dotazníkového šetření se zúčastnilo o něco více žen než mužů. Tento poměr je pro vyhodnocení problematiky šikany a kyberšikany na střední škole ideální, protože tohoto problémového chování se účastní jak dívky, tak chlapci.

Otázka č. 2 - Je mi (věk):

Druhá otázka směřovala na věk respondentů. Jedná se o uzavřenou otázku. Protože bylo dotazníkové šetření prováděno na střední škole, tak se věk respondentů pohybuje ve věku mezi 15 a 19 lety.

Graf 2: Věk dotazovaných žáků. Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu č. 2 lze vyčíst, že dotazníkového šetření se zúčastnilo nejvíce žáků ve věku 17 let a následně 16 let. Žáci ve věku 16 a 17 let dohromady tvořily více než $\frac{3}{4}$ respondentů. 13 % dotazovaných žáků jsou ve věku 18 let a 9 % žáků jsou ve věku 15 let. Nejméně se zúčastnilo žáků ve věku 19 let., a to 1 % dotazovaných žáků.

Otázka č. 3 - Víš, co znamená pojem šikana?

Třetí otázka byla uzavřená a měla ukázat, zda dotazovaní žáci vědí, co znamená pojem šikana. S touto otázkou souvisela i otázka č. 4, kde se žáci měli vyjádřit vlastními slovy, co si pod pojmem šikana představují. Otevřená otázka č. 4 sloužila k ověření uzavřené otázky č. 3.

Graf 3: Pojem šikana. Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu č. 3 lze vyčíst, že většina žáků ví, co znamená pojem šikana. 3 % žáků si nejsou jistí, co tento pojem znamená a pouze jedno procento neví, co pojem šikana znamená. Všechny dotazované ženy znaly pojem šikana. Odpověď ne a nejsem si jistý, označili respondenti pouze mužského pohlaví. Ze slovních odpovědí na otázku č. 4 vyplývá, že žáci pojem šikana umí charakterizovat. Většina žáků správně zdůraznila, že se může jednat jak o fyzické, tak psychické poškozování jedince. Téměř pětina respondentů správně charakterizovalo šikanu i pomocí opakujícího charakteru. Pouze dva žáci, kteří zaškrtnuli, že vědí, co znamená pojem šikana, otázku č. 4 nechali nezodpovězenou. Žáci, kteří u otázky č. 3 označili možnost, že si nejsou jistí, co pojem šikana znamená, tento pojem u otázky č. 4 správně charakterizovali.

Otázka č. 5 - Znáš rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou?

Pátá otázka byla uzavřená a měla ukázat, zda dotazovaní žáci znají rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou. S touto otázkou souvisely i otevřené otázky č. 6 a 7, které měly zjistit, zda žáci na otázku č. 5 odpověděli správně. U otázky č. 6 měly žáci popsat vlastními slovy, co si představují pod pojmem kyberšikana. U otázky č. 7 měli respondenti vyjádřit rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.

Graf 4: Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou. Zdroj: vlastní zpracování.

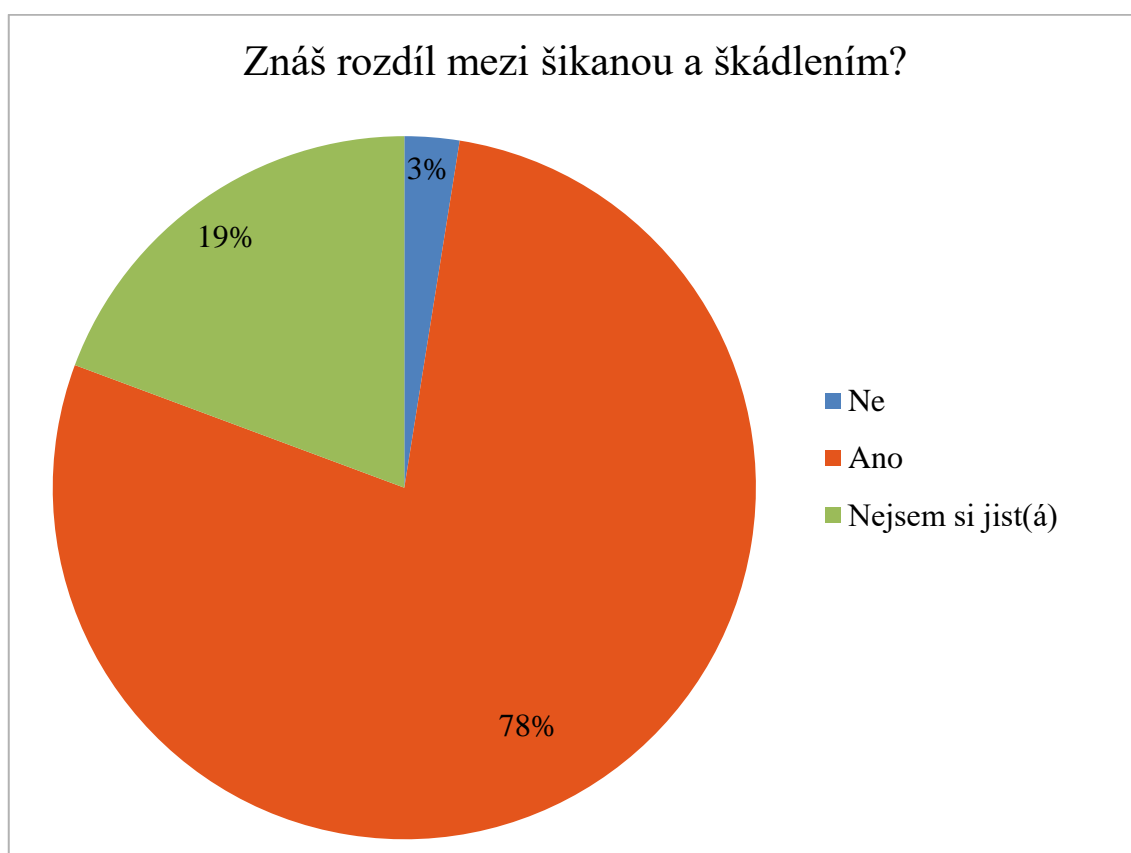
Z grafu č. 4 lze vyčíst, že většina žáků zná rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou. Pouze 7 % respondentů označilo možnost, že si nejsou jistí, jaký je rozdíl mezi těmito dvěma pojmy. Odpověď nejsem si jist, že znám rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou označili převážně zástupci mužského pohlaví. Na doplňující otázku č. 6, kde měli respondenti popsat, co znamená pojem kyberšikana, pouze jeden žák neodpověděl. Většina žáků popsala vlastními slovy pojem kyberšikana správně. Všichni žáci se zmínili, že se jedná o šikanu na internetu. Téměř 70 % žáků charakterizovalo kyberšikanu jako zveřejnění citlivých (lživých) informací a fotek oběti. Jeden žák vyjádřil názor, že kyberšikana je pro ty, kteří nenajdou odvahu šikanovat v reálném prostředí. Na otázku č. 7, jaký je rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou odpověděla většina dotazovaných,

že šikana je v reálném světě a kyberšikana se odehrává v kyberprostoru. Pouze 4 žáci tuto otázku nechali nezodpovězenou. 1 % dotazovaných žáků se uvedlo, že kyberšikaně je obtížné se ubránit.

Otázka č. 8 - Znáš rozdíl mezi šikanou a škádlením?

Osmá otázka byla uzavřená a měla zjistit, zda žáci znají rozdíl mezi šikanou a škádlením. K této otázce byla doplňující otevřená otázka č. 9, kde měli respondenti popsat rozdíl mezi šikanou a škádlením. Pomocí otázky č. 9 došlo k ověření, zda žáci doopravdy znají rozdíl, nebo zda si to pouze myslí.

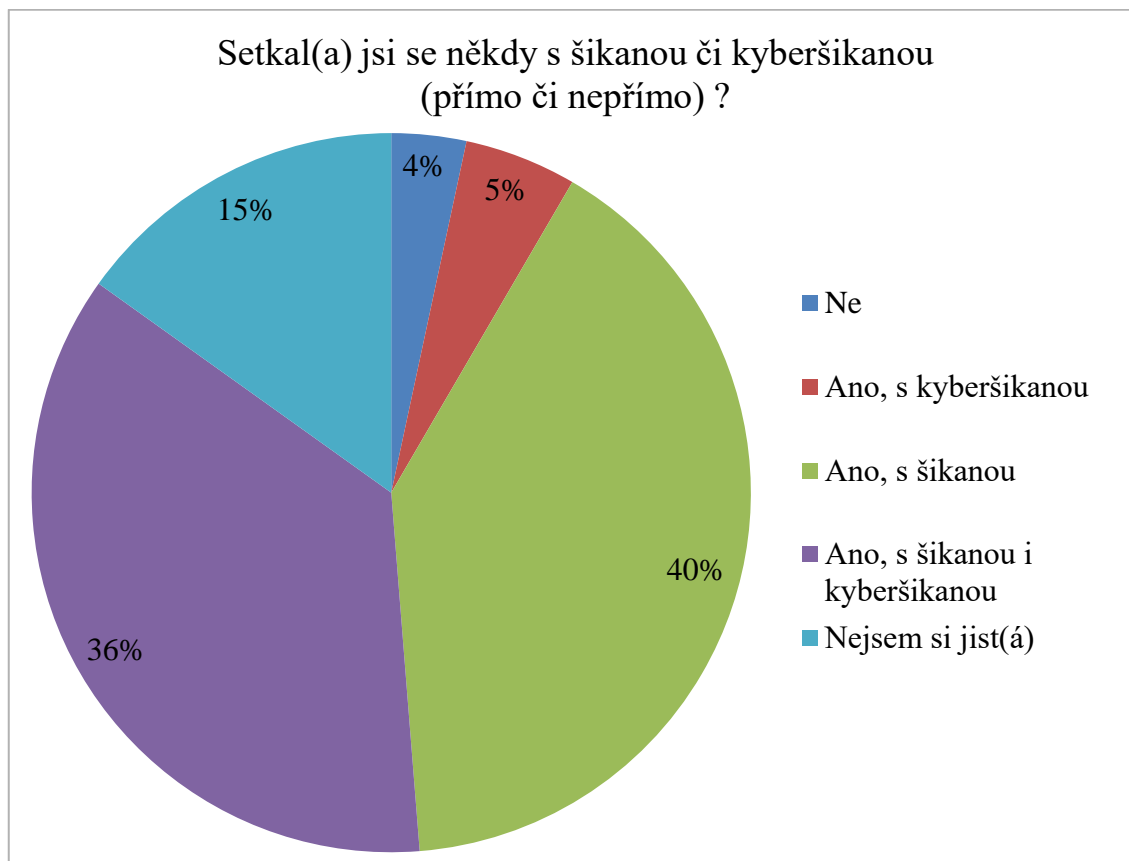

Graf 5: Rozdíl mezi šikanou a škádlením. Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu č. 5 lze vyčíst, že více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných žáků zná rozdíl mezi šikanou a škádlením. 19 % žáků si není jistých, zda tento rozdíl znají a 3 % žáků rozdíl mezi šikanou a škádlením neznají. Rozdíl mezi šikanou a škádlením neznají pouze respondenti mužského pohlaví. Téměř 8 % z jedinců, kteří u osmé otázky vyznačili odpověď *ano*, *znám rozdíl mezi šikanou a škádlením*, špatně charakterizovalo rozdíl mezi těmito jevy. 60 % z dotazovaných žáků, kteří u otázky č. 8 si nebyli jistí, zda znají rozdíl mezi šikanou a škádlením, v otázce č. 9 popsala správně rozdíl mezi těmito dvěma jevy.

Otázka č. 10 - Setkal(a) jsi se někdy s šikanou či kyberšikanou (přímo či nepřímou)?

Desátá otázka byla uzavřená a měla zjistit, zda se dotazovaní žáci již setkali s šikanou, nebo kyberšikanou.

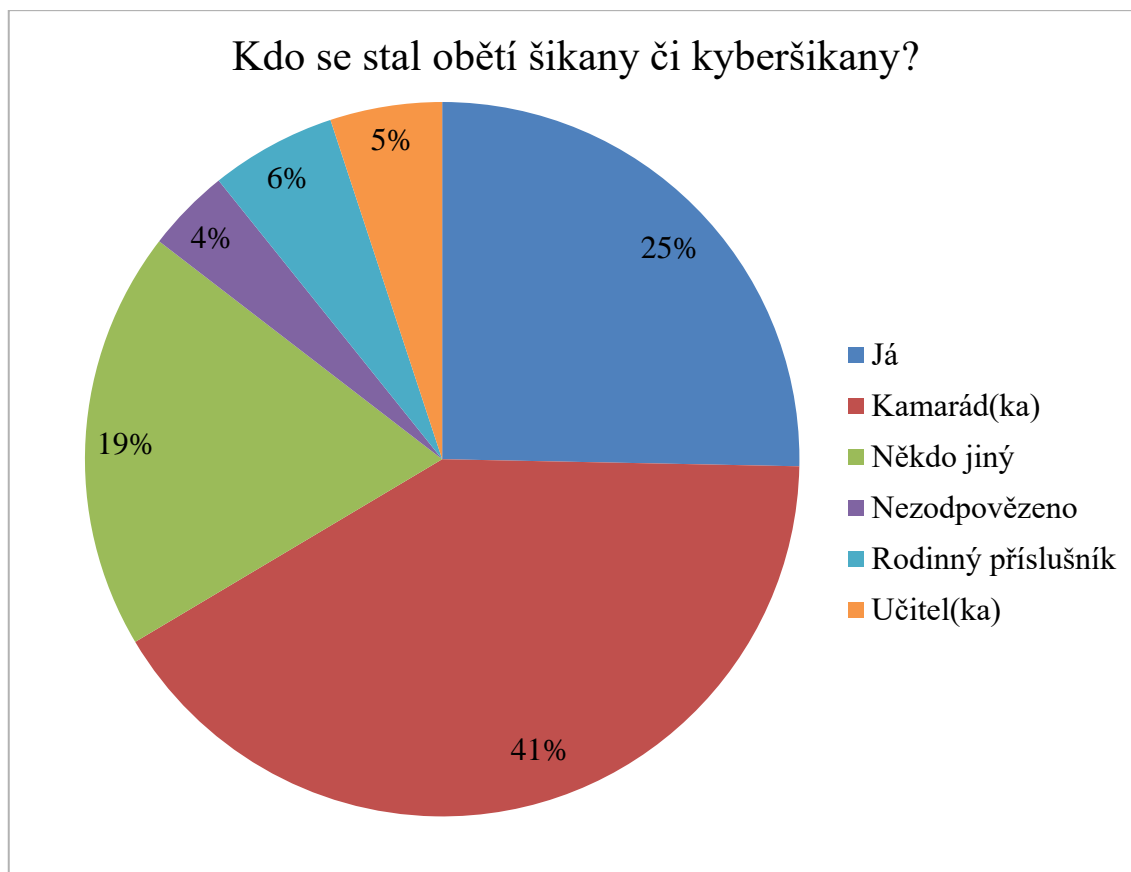
Graf 6: Setkání s šikanou, nebo kyberšikanou. Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu č. 6 lze vyčíst, že více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných studentů se již setkalo s šikanou a 41 % respondentů se setkalo s kyberšikanou. 15 % respondentů si není jisto, zda se setkalo s šikanou nebo kyberšikanou. A pouze 4 % dotázaných se s těmito jevy ještě neseťkala. Výsledek je nutné hodnotit jako nepříznivý, protože více než 80 % dotazovaných žáků se setkalo s šikanou nebo kyberšikanou. Za nepříznivý výsledek lze považovat i názory respondentů, kteří si nejsou jisti, zda se s tímto jevem setkali, či nikoli. Tito žáci nedokázali rozeznat, zda se jednalo o šikanu či pouze o šikádlení.

Otázka č. 11 - Kdo se stal obětí šikany či kyberšikany?

Jedenáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravené čtyři uzavřené odpovědi s možností doplnění další varianty odpovědi. Tato otázka měla zjistit, zda se obětí šikany stal přímo dotazovaný, či někdo z jeho okolí. Jedná se o první z otázek, která má blíže charakterizovat podobu šikany, s níž se žáci setkali.

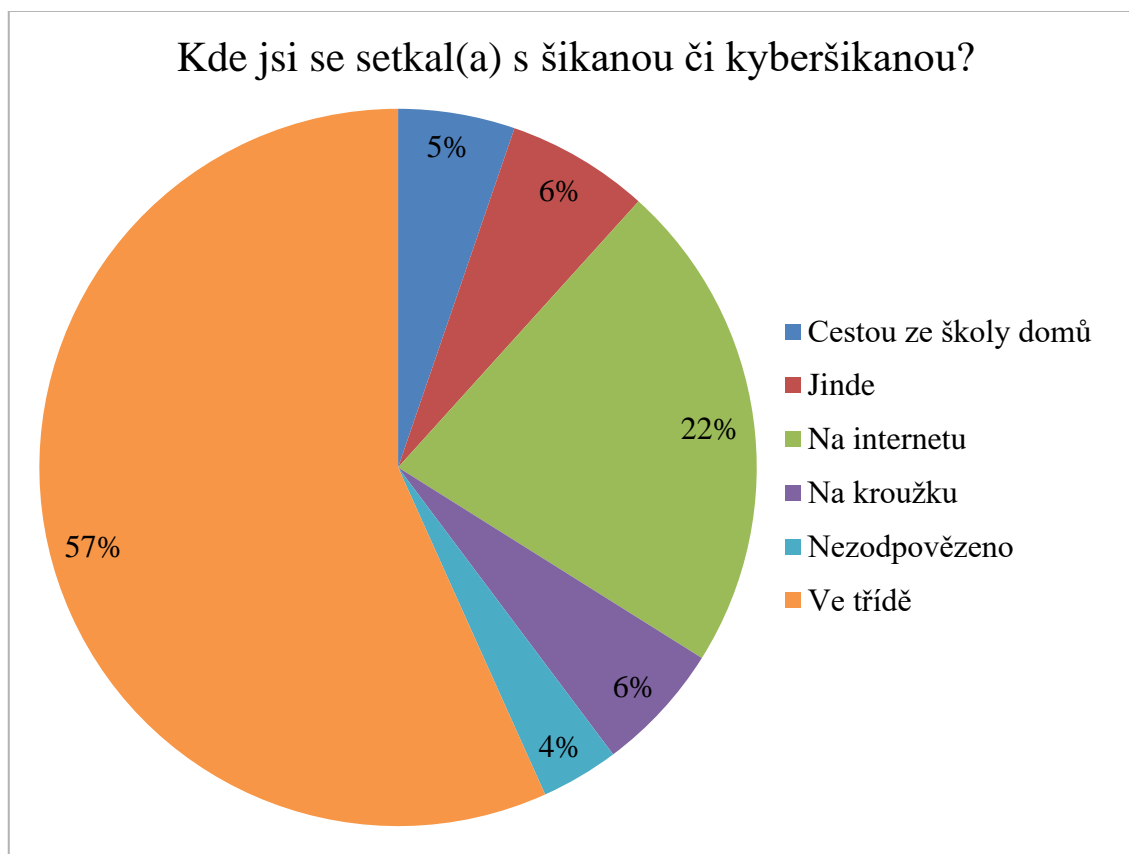
Graf 7: Oběť šikany či kyberšikany. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 7 vyplývá, že ve čtvrtině případů se stal obětí šikany či kyberšikany dotazovaný žák. Největší skupinu obětí tvořili kamarádi dotazovaných žáků. Většina respondentů, která označila možnost *někdo jiný* následně vyplnila, že obětí šikany se stal spolužák. 6 % respondentů zodpovědělo, že se obětí šikany stal rodinný příslušník. V 5 % se stal obětí šikany pedagog. Ačkoliv se bakalářská práce primárně zabývala šikanou a kyberšikanou žáků, z odpovědí respondentů vyplývá, že vnímají i situace, kdy je šikanován učitel.

Otázka č. 12 - Kde jsi se setkal(a) s šikanou či kyberšikanou?

Dvanáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravené čtyři uzavřené odpovědi a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka má zjistit, kde se dotazovaný žák setkal s šikanou či kyberšikanou.

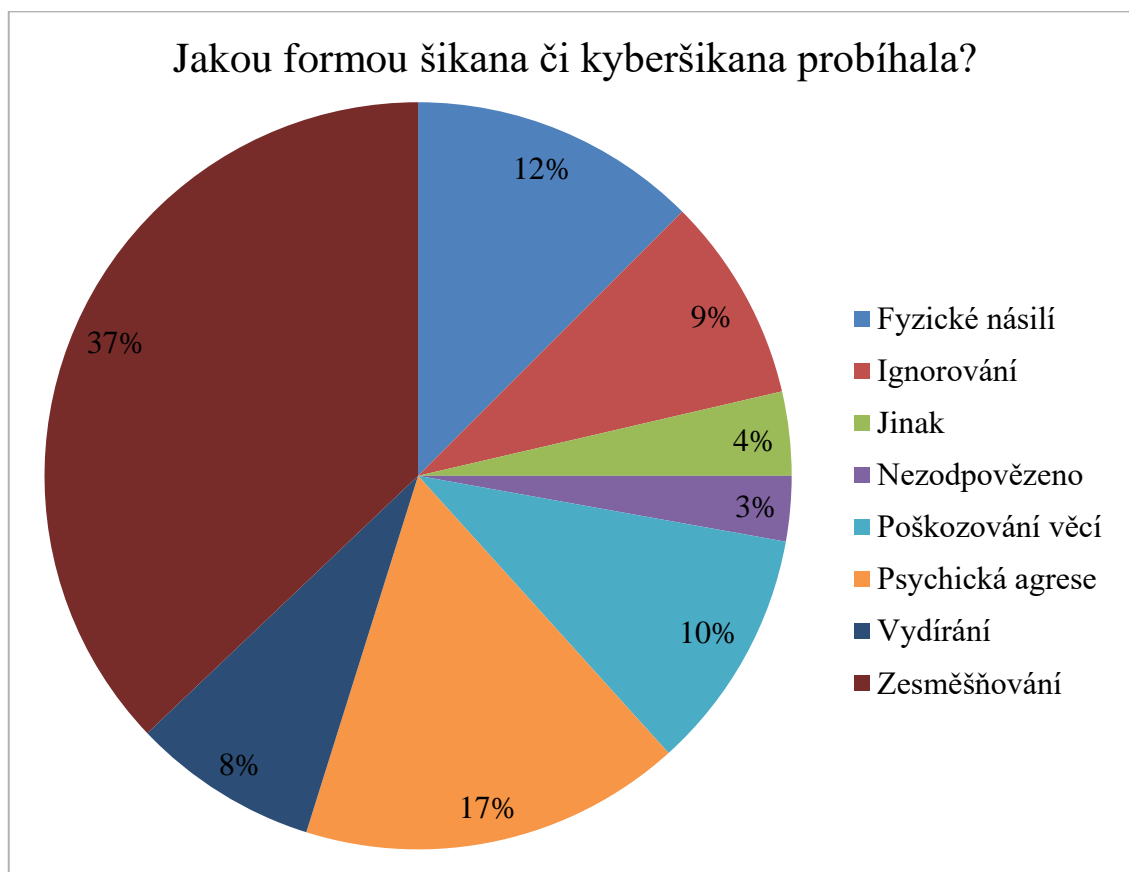
Graf 8: Prostředí šikany či kyberšikany. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 8 je patrné, že více než polovina deklarovaných případů šikany se stala ve škole. Druhou největší skupinou, kde se problémové chování objevuje, je prostředí internetu. Menší skupiny dotazovaných žáků se s šikanou setkali na kroužku či cestou ze školy domů. Šikana cestou ze školy domů často provází i probíhající šikanu ve škole. Žáci, kteří označili možnost jinde, často odpovídali, že se s šikanou setkali ve škole. Tím, lze předpokládat, že se setkali s šikanou o přestávce na chodbě či v šatnách od starších spolužáků.

Otázka č. 13 - Jakou formou šikana či kyberšikana probíhala?

Třináctá otázka je polootevřená. Otázka se skládá z šesti uzavřených odpovědí a jedné otevřené možnosti odpovědi. Díky této otázce lze zjistit s jakou formou šikany či kyberšikany se dotazovaní žáci setkali. forem šikany a kyberšikany je mnoho a díky této otázce lze zjistit, na jaké formy šikany a kyberšikany si mají pedagogové dávat větší pozor.

Graf 9: Forma šikany či kyberšikany. Zdroj: vlastní zpracování

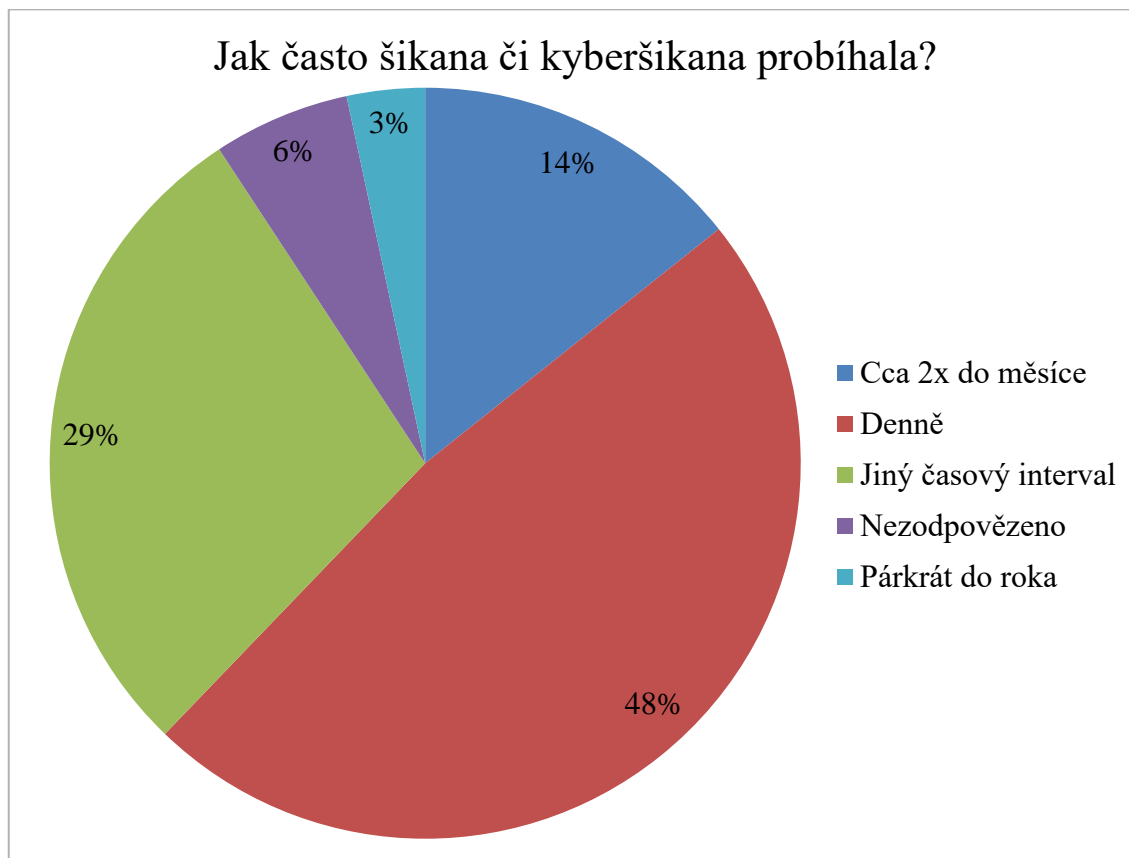
Z grafu č. 9 vyplývá, že nejčastější formou šikany, se kterou se respondenti setkali, je **zesměšňování**. Druhou nejčastěji uváděnou formou je psychická agrese, již uvedlo 17 % respondentů. Ve 12 % případů šikana probíhala fyzickým násilím. Další formy šikany či kyberšikany, které se staly v méně než 10 % případů, jsou poškozování věcí, ignorování a vydírání. Jeden žák se setkal s krádeží identity na internetu. Odpovědi na tuto otázku ukazují, že v dnešní době šikana či kyberšikana často probíhá ve verbální rovině. Formy šikany, jako je zesměšňování, psychická agrese nebo vydírání, jsou pro pedagoga hůře pozorovatelné, a proto se může stát, že šikana dojde dále než v případě,

kdy šikana probíhá fyzickou formou. Také v tomto případě se může oběť bát svěřit, protože neexistují žádné přímé důkazy šikany.

Otázka č. 14 - Jak často šikana či kyberšikana probíhala?

Čtrnáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravené tři uzavřené otázky a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka má za úkol ukázat, jak často šikana či kyberšikana probíhala.

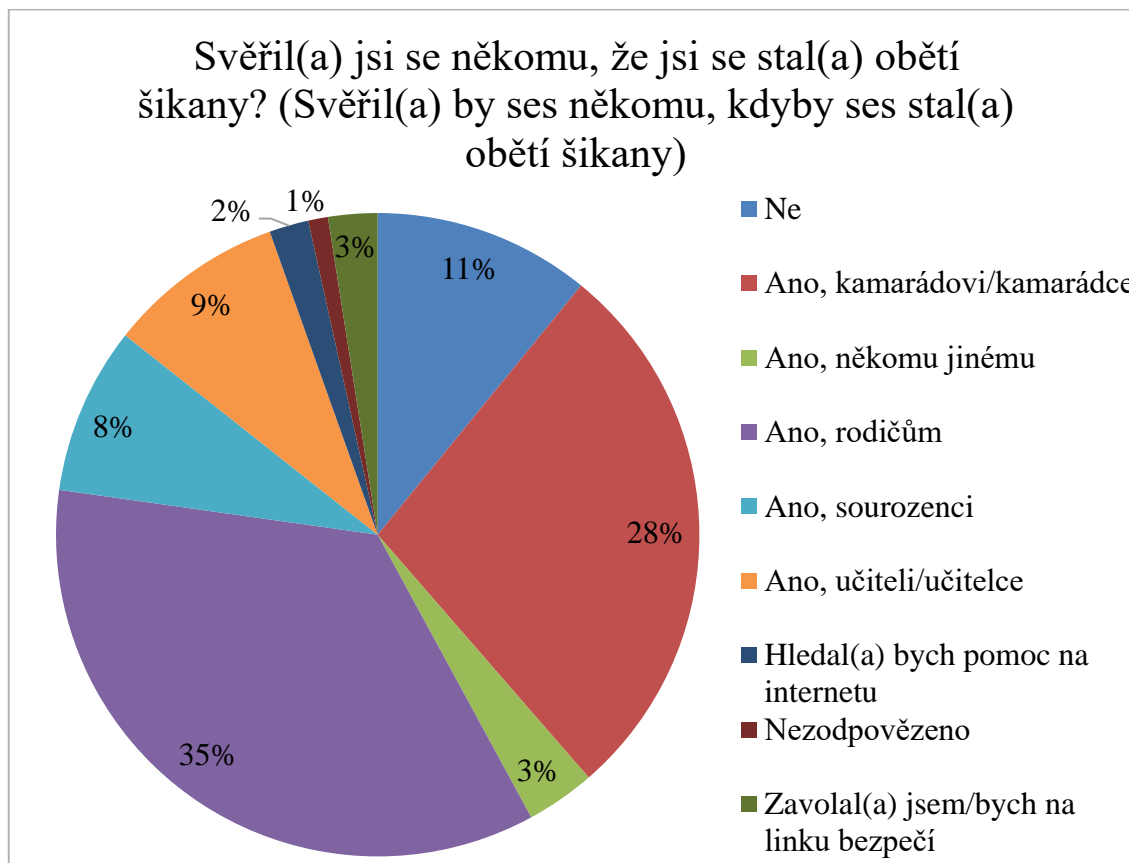
Graf 10: Časový interval šikany či kyberšikany. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 10 vyplývá, že nejčastěji byla zvolena varianta šikany, jež probíhala na denní bázi. Tuto skupinu tvoří téměř 50 %. Druhou největší skupinu tvoří respondenti, kteří se s šikanou setkali přibližně 2x do měsíce. Dotazovaní žáci, kteří označili možnost jiného časového intervalu nejčastěji volili variantu *2x do týdne*, *1x týdně*, již se *nepamatuji* či *nárazově*. Tyto odpovědi se vyskytly v přibližně 5 %.

Otázka č. 15 - Svěřil(a) jsi se někomu, že jsi se stal(a) obětí šikany? (Svěřil(a) by ses někomu, kdyby ses stal(a) obětí šikany)

Patnáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravených sedm uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka má za úkol ukázat, komu se oběť šikany svěřila či případně v koho má žák důvěru, že by s touto situací mohl něco udělat.

Graf 11: Komu by oběť svěřila. Zdroj: vlastní zpracování

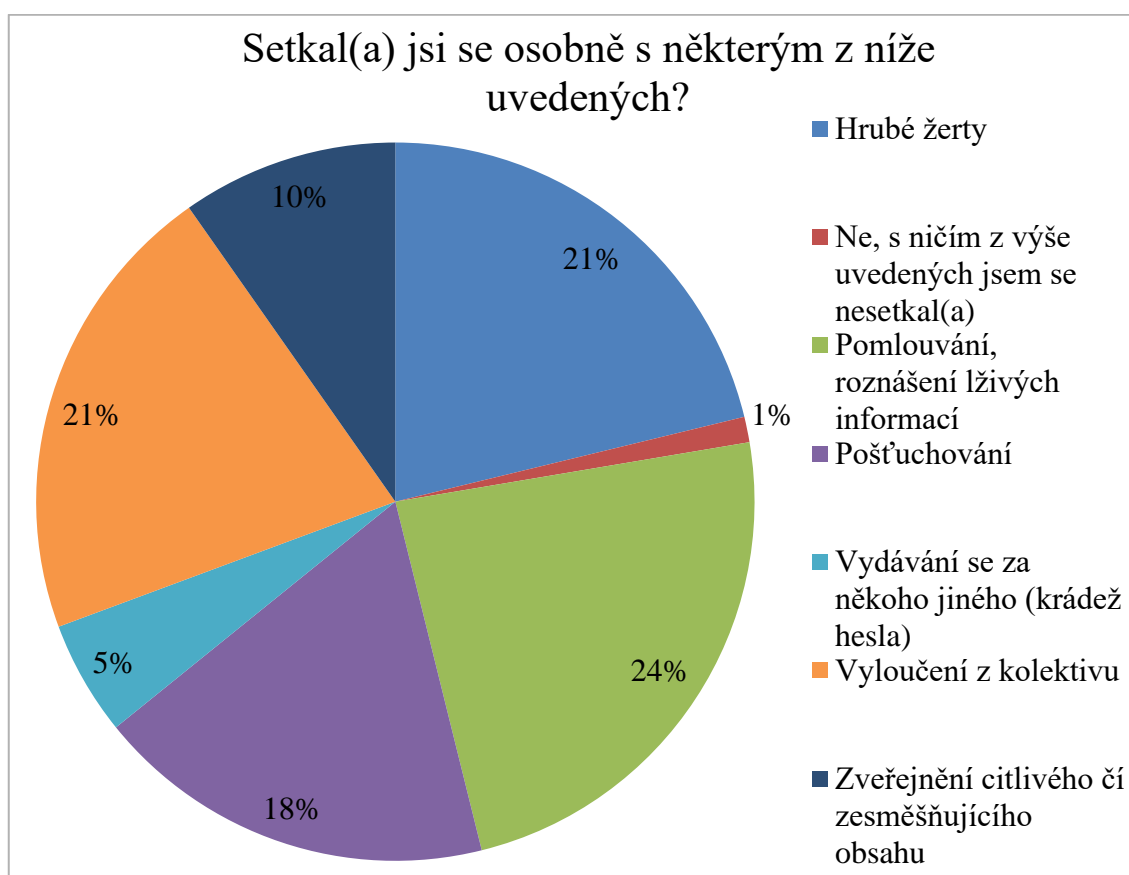
Z grafu č. 11 lze vyčíst, že více než třetina dotazovaných žáků se svěřila rodičům. Tato odpověď je pozitivní, protože dítě by mělo mít důvěru v rodiče. Druhá největší skupina, a to 28 % respondentů má důvěru ve své kamarády. Na třetím místě jsou respondenti, kteří by se nikomu nesvěřili. Tato skupina má celkem 11 %. Tato hodnota je znepokojivá a mělo by se ve školách více mluvit o šikaně a kyberšikaně a zdůrazňovat žákům, že by se měli vždy svěřit a nenechat celý tlak pouze na sobě. Vždy je lepší, když se svěřit, i když jen stejnému kamarádovi, hlavní je, že se problém začne řešit. Méně než 10 % žáků by se svěřilo učiteli či sourozenci. Jen málokterý respondent zodpověděl, že by hledal pomoc na internetu či že by zavolal na linku bezpečí.

Respondenti, kteří zaškrtnuli možnost někomu jinému by se svěřili partnerovi, psychologovi, nebo policii.

Otázka č. 16 - Setkal(a) jsi se osobně s některým z níže uvedených?

Šestnáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravených sedm uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka má za úkol ověřit otázku č. 10. V otázce č. 10 žáci odpovídali, zda se setkali s šikanou nebo kyberšikanou. Někteří žáci odpověděli, že si tím nejsou jistí, zda se s tímto problémovým chováním setkali.

Graf 12: Projevy šikany. Zdroj: vlastní zpracování

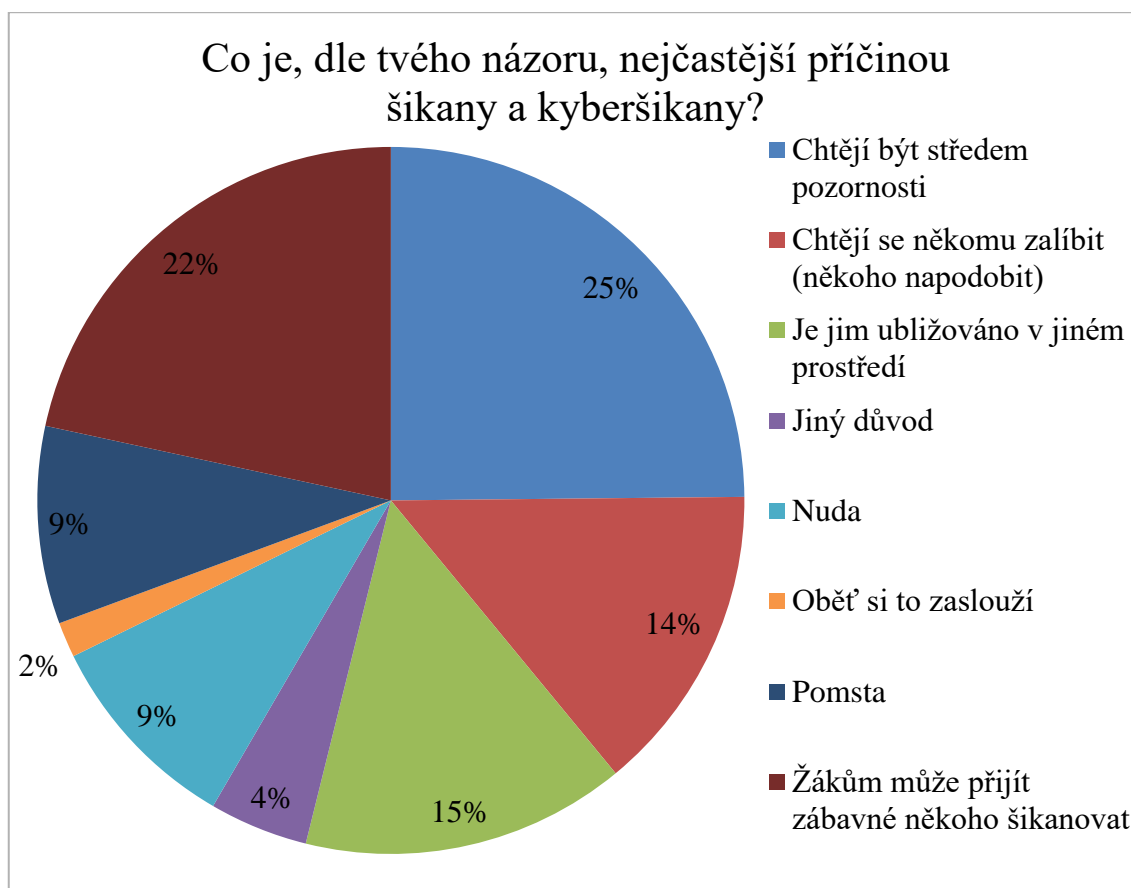
Z grafu č. 12 vyplývá, že se dotazovaní žáci nejčastěji setkávají s pomlouvami. Ve 21 % případů se žáci již setkali s hrubými žerty či s vyloučením z kolektivu (ostrakizací). Člověk je tvor společenský a každého jedince, ať už dítě, nebo dospělého člověka, psychicky zasáhne vyloučení z kolektivu. Čtvrtou největší skupinu s 18 % tvoří žáci, kteří se setkali ve škole s pošťuchováním, které není projevem šikany, ale spíše spadá do kategorie škádlení. U této otázky mohli dotazovaní žáci označit více možností a pouze 2 žáci označili možnost pošťuchování. Ostatní žáci možnost pošťuchování vždy

zaškrtnli s jiným projevem šikany. 10 % žáků se setkala se zveřejněním citlivého či zesměšňujícího obsahu a 5 % případů se respondenti setkali s vydáváním se za někoho jiného. Pouze 4 dotazovaní žáci zodpověděli, že se s žádným z výše uvedených projevů šikany nesetkali. Z toho vyplývá, že celkem 6 z dotazovaných žáků se nikdy s šikanou a kyberšikanou nesetkalo.

Otázka č. 17 - Co je, dle tvého názoru, nejčastější příčinou šikany a kyberšikany?

Sedmnáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravených sedm uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka má za úkol zjistit, jaké jsou dle dotazovaných žáků nejčastější příčiny šikany a kyberšikany.

Graf 13: Příčiny šikany a kyberšikany. Zdroj: vlastní zpracování

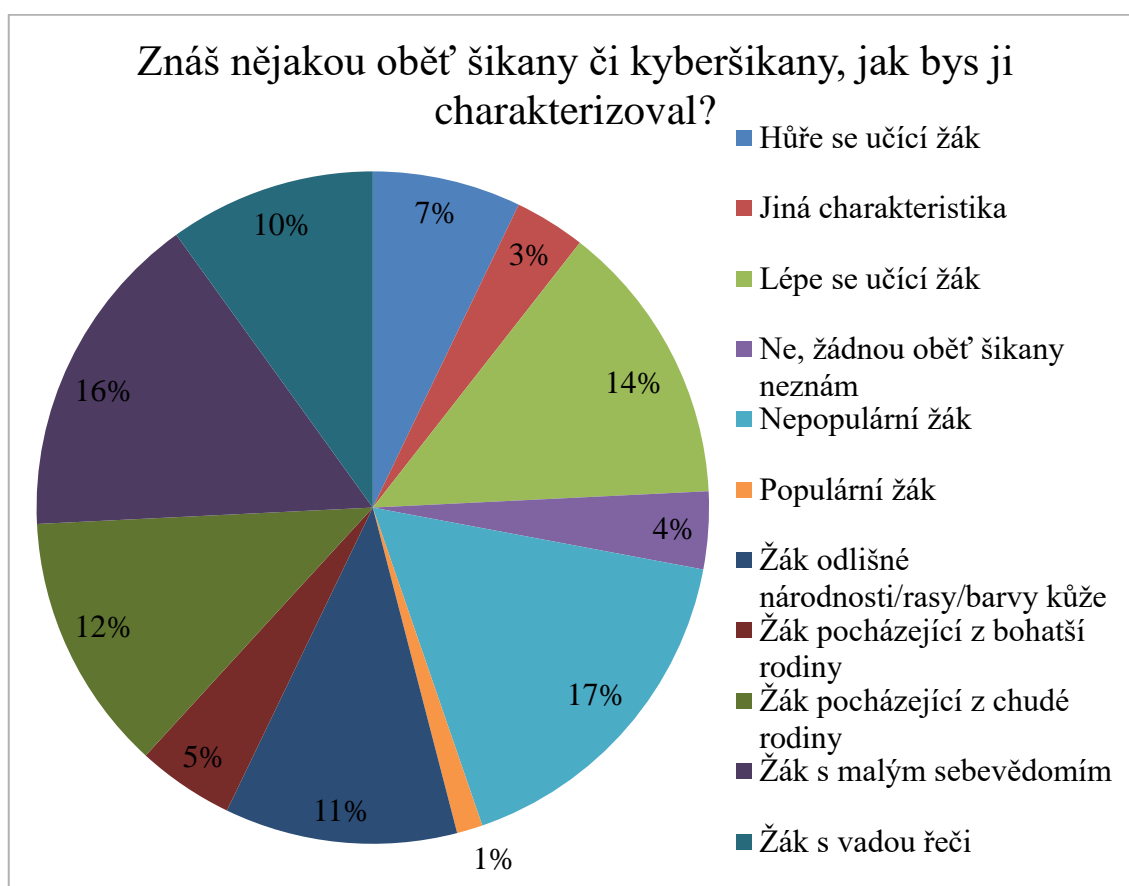
Z grafu č. 13 vyplývá, že podle žáků je nejčastější příčinou šikany a kyberšikany, situace, kdy se chce žák stát se středem pozornosti. Druhou nejčastější příčinou je zábava. 15 % respondentů si myslí, že agresorům je ubližováno v jiném prostředí. 14 % dotazovaných žáků si myslí, že příčinou vzniku šikany je, když se žák chce někomu zalíbit. Méně než 10 % žáků označilo za příčinu šikany a kyberšikany nuda a pomsta.

2 % žáků si myslí, že si to šikanovaný žák zaslouží. Žáci, kteří označili jinou možnost si myslí, že příčinou šikany a kyberšikany je nízké sebevědomí, problémy v osobním životě, špatná výchova, nechuť vůči oběti, vztek, závist, vidí ohrožení v oběti, vlastní komplexy či neznají hranice mezi dobrým a zlým chováním.

Otázka č. 18 - Znáš nějakou oběť šikany či kyberšikany, jak bys ji charakterizoval?

Osmnáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravených deset uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Díky této otázce lze zjistit, jaké děti se nejčastěji stávají obětí.

Graf 14: Charakteristika oběti. Zdroj: vlastní zpracování

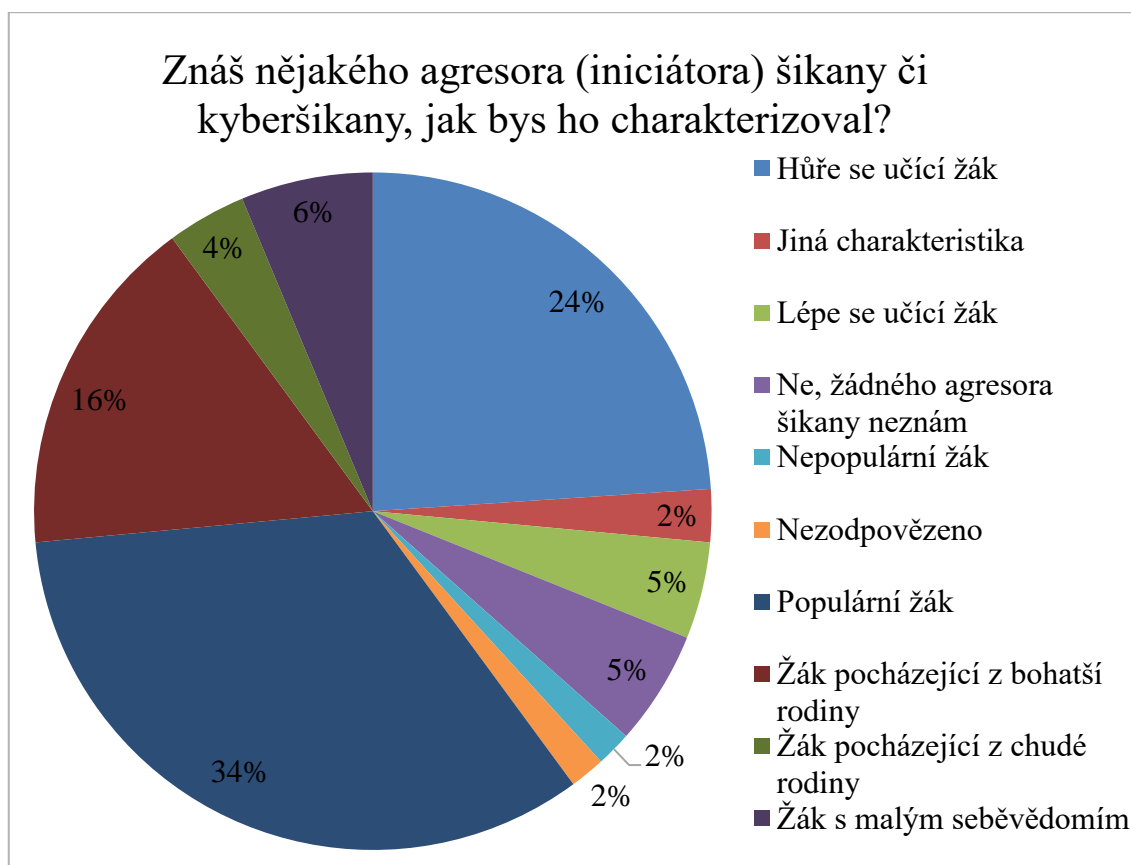
Z grafu č. 14 vyplývá, že žádná z charakteristik oběti nemá dominující tendenci. Největší skupinu tvoří se 17 % *nepopulární žák*. Další rizikovou skupinou jsou žáci s nízkým sebevědomím, ti tvoří 16 %. Třetí nejčastější charakteristikou oběti je s 14 % *lépe se učící žák*. Čtvrtou skupinu tvoří s 12 % *žák pocházející z chudé rodiny*. Další nejčastější charakteristikou oběti je s 11 % *žák odlišné národnosti/rasy/barvy kůže*. 10 % respondentů odpovědělo, že se oběti se stává *žák s vadou řeči*. Pod 10 % tvoří skupiny *hůře se učící žák*, *žák pocházející z bohaté rodiny* a *populární žák*. Žáci, kteří označili

jinou možnost dále oběť charakterizovali jako zcela normálního jedince, podlézavého žáka, LGBT, otravného jedince, žáka se směšným příjmením nebo hodného učitele. Z výsledků odpovědí na tuto otázku lze konstatovat, že podle názoru respondentů se může stát obětí šikany prakticky kdokoli a nelze tedy vyvodit jednoznačné závěry z výsledků responzí.

Otázka č. 19 - Znáš nějakého agresora (iniciátora) šikany či kyberšikany, jak bys ho charakterizoval?

Devatenáctá otázka je polootevřená. Otázka má připravených osm uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Díky této otázce lze zjistit, jaké děti se nejčastěji stávají agresory.

Graf 15: Charakteristika agresora. Zdroj: vlastní zpracování

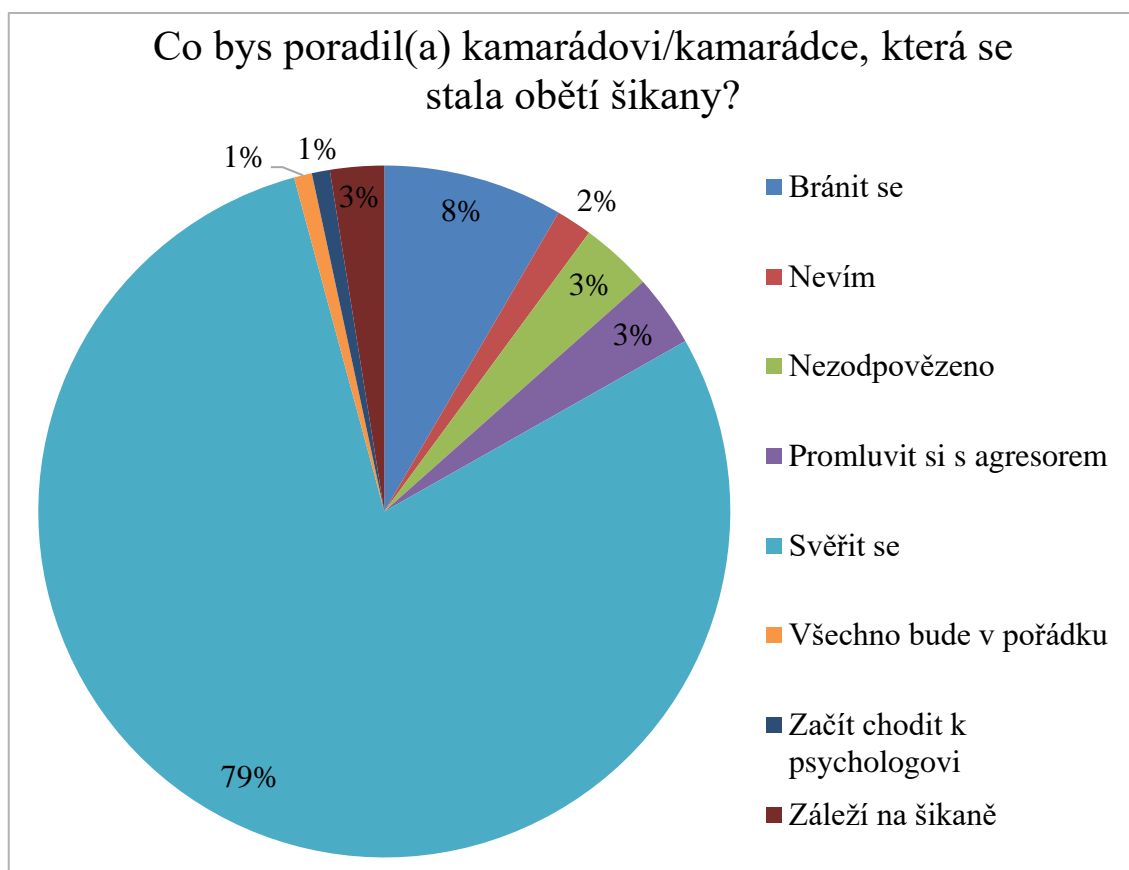
Z grafu č. 15 vyplývá, že nejčastějším agresorem dle respondentů je *populární žák*. Druhou nejčastější charakteristikou agresora, a to u 24 %, je *hůře se učící žák*. Třetí nejčastější charakteristikou agresora je (v 16 %) označení *žák pocházející z bohatší rodiny*. Následující charakteristiky měly pod 6 %, *žák s malým sebevědomím*, *lépe se učící žák*, *žák pocházející z chudé rodiny*, *nepopulární žák*. Respondenti, kteří zaškrtnli jinou

možnost, dále agresora charakterizovali jako normálního žáka, žáka, který to nemá v životě jednoduché, nebo jako žáka, který chce být středem pozornosti. Z tohoto grafu vyplývá, že charakteristika agresora již není tak rozmanitá jako charakteristika oběti. Tři nejčastější charakteristiky, které respondenti označili jdou často spolu ruku v ruce, minimálně dvě z nich. V dnešní době se bohužel místo charakteru člověka cení peníze, proto žák pocházející z bohatší rodinu je často i populárním žákem.

Otázka č. 20 - Co bys poradil(a) kamarádovi/kamarádce, která se stala obětí šikany?

Dvacátá otázka je otevřená. Tato otázka má zjistit, jak by respondenti poradili kamarádovi, který se stal obětí šikany.

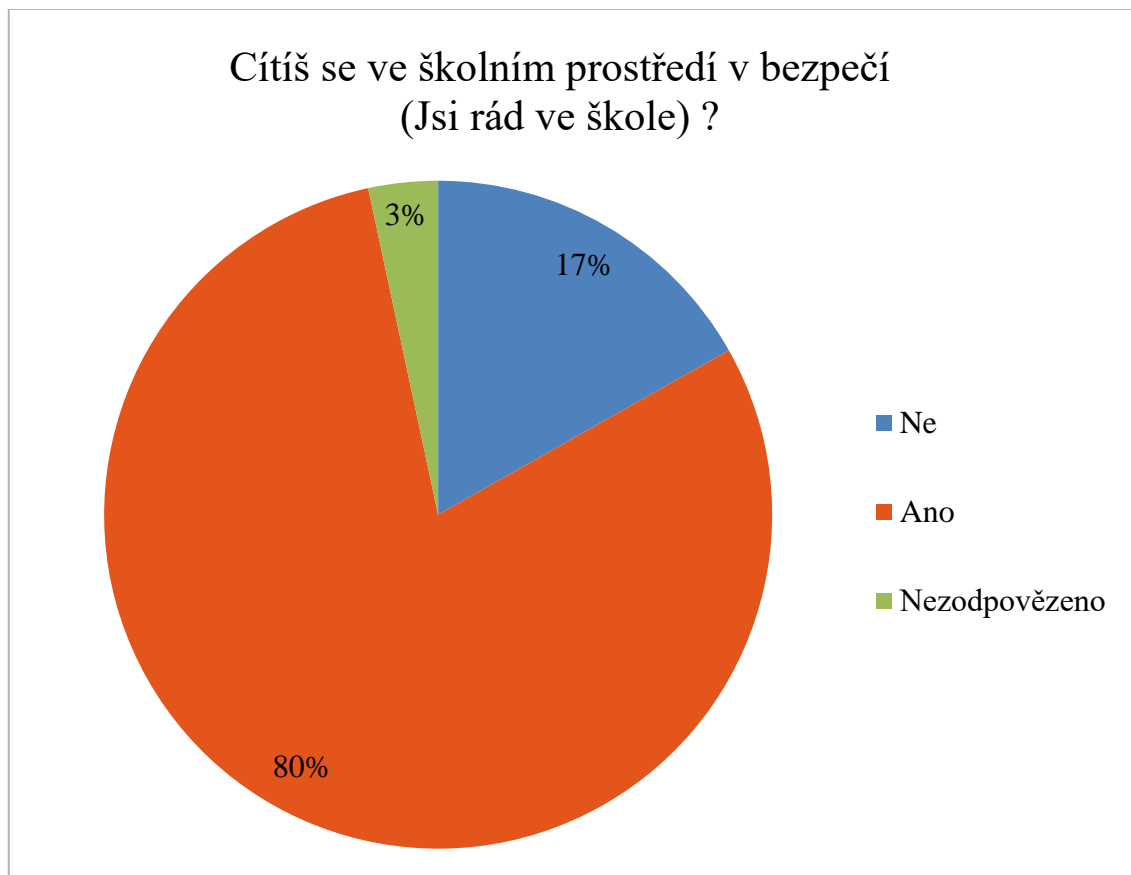
Graf 16: Rada pro oběť. Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku dotazovaní žáci psali různé odpovědi, které byly shrnuty do grafu č. 16. Někteří z respondentů zmínili, že by radili podle vlastních zkušeností. Nejvíce žáci radili *svěřit se*, ať už kamarádovi, rodičům či pedagogům, nebo lince bezpečí. Svěřit se pedagogům odpovědělo velké procento z dotazovaných, což ukazuje na důvěru k pedagogům na dané škole. Druhá nejčastější odpověď, byla s 8 % bránit se fyzicky agresorovi. Mezi další rady patřilo promluvit si s agresorem, zajít k psychologovi.

Otázka č. 21 - Cítíš se ve školním prostředí v bezpečí (Jsi rád ve škole)?

Dvacátá první otázka je uzavřená. Tato otázka má ověřit, zda žáci do školy chodí rádi a jestli se ve škole cítí bezpečně. Tato otázka má upozornit na strach z šikany ve škole. Tento faktor může ovlivnit i docházku a prospěch žáka.

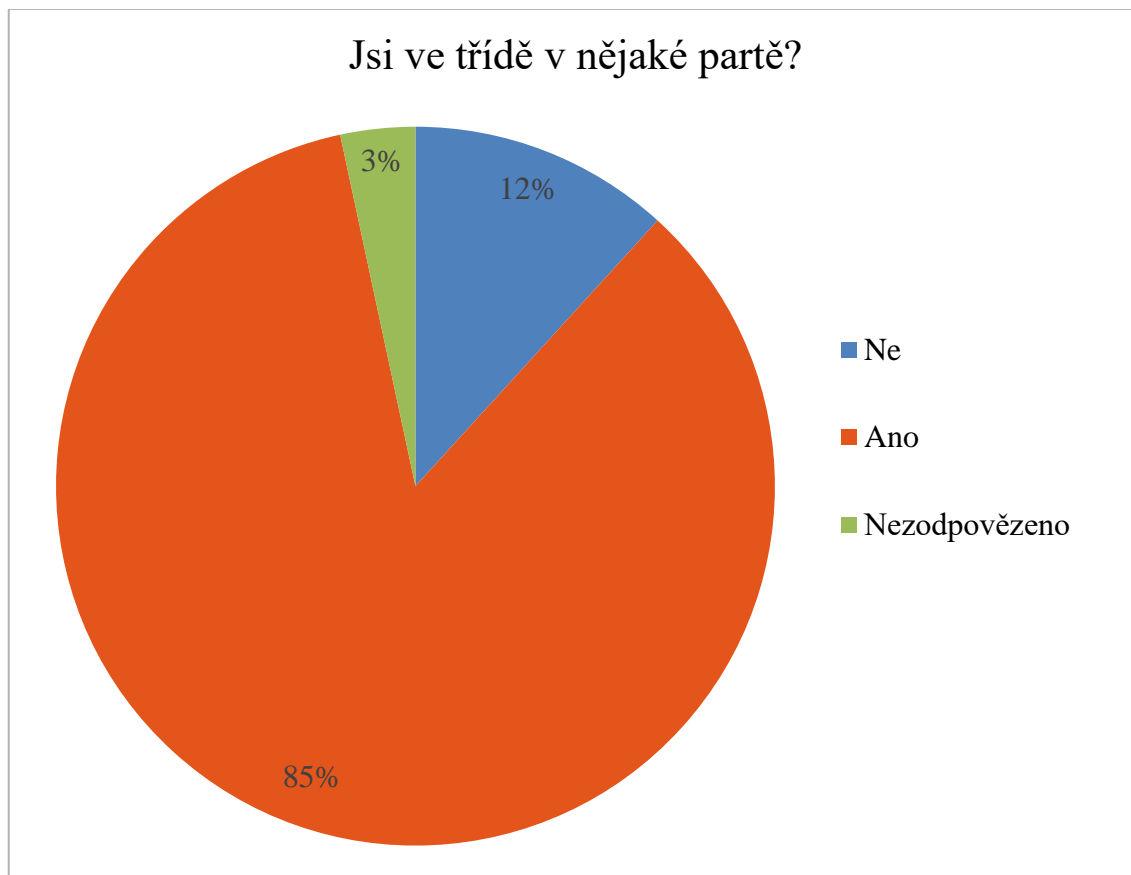
Graf 17: Pocit bezpečí ve škole. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 17 vyplývá, že většina dotazovaných žáků se ve škole cítí bezpečně. 17 % žáků do školy chodí nerado. Tento problém by se měl ve školách řešit. Žáci by se měli ve škole cítit bezpečně a měli by důvěřovat systému školství i pedagogům. 4 žáci na tuto otázku neodpověděli.

Otázka č. 22 - Jsi ve třídě v nějaké partě?

Dvacátá druhá otázka je uzavřená. Otázka má připravené dvě uzavřené odpovědi ano a ne. Tato otázka má ověřit, zda žáci jsou ve třídě v nějaké partě, nebo zda do kolektivu třídy nezapadají.

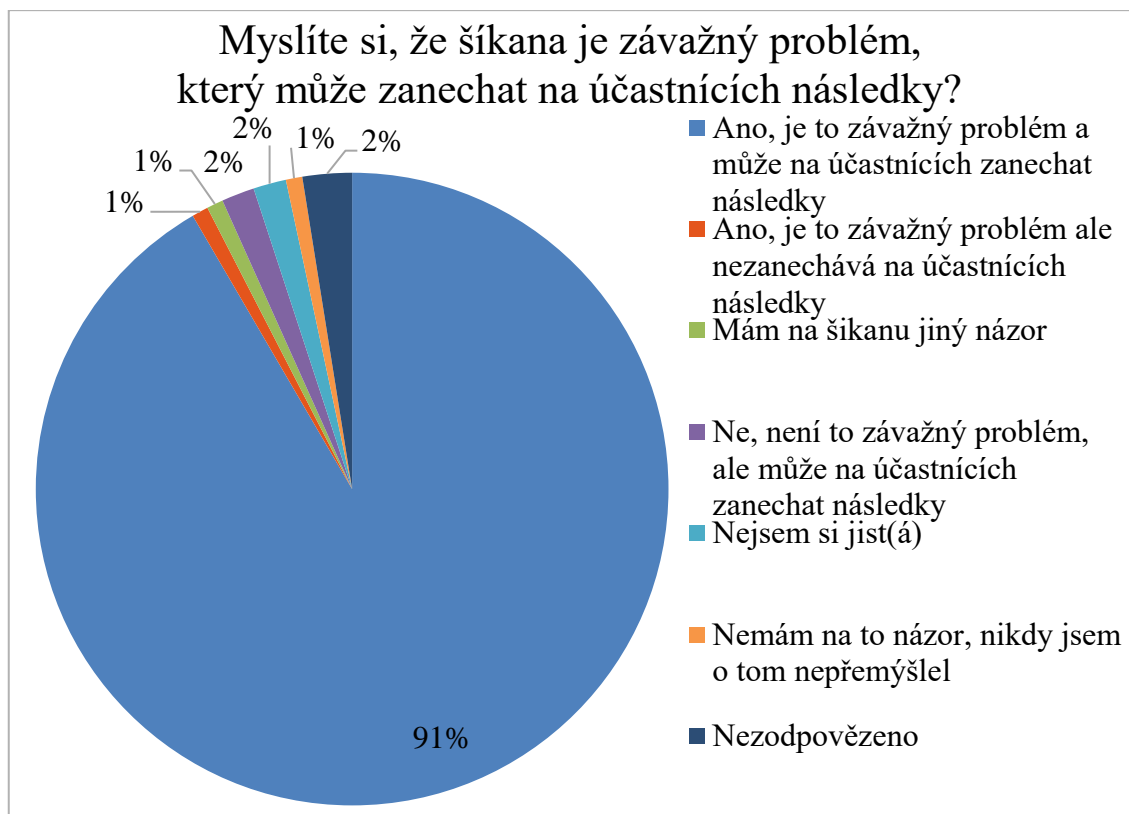
Graf 18: Party ve třídě. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 18 vyplývá že většina žáků zapadá do třídního kolektivu, patří ve třídě do určité skupiny lidí. 12 % dotazovaných studentů nezapadá do třídního kolektivu. Tito žáci se mohou stát snazší obětí šikany. Obvykle se jedná o neoblíbené žáky. Člověk je tvor společenský, proto je pro tyto žáky docházení a pobyt ve škole náročnější.

Otázka č. 23 - Myslíš si, že šikana je závažný problém, který může zanechat na účastnících následky?

Dvacátá třetí otázka je polootevřená. Otázka má připravených šest uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka zjišťuje názor respondentů na šikanu.

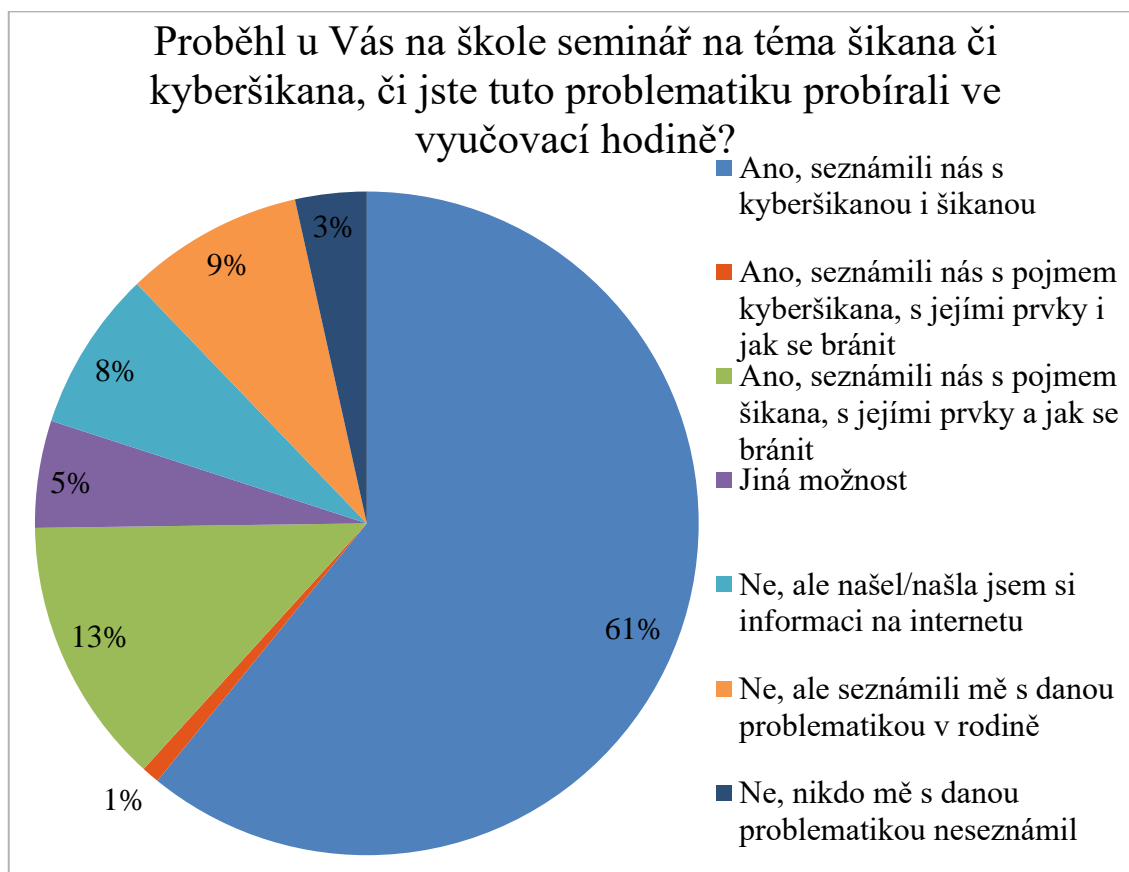
Graf 19: Názor na šikanu. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 19 vyplývá, že většina respondentů si myslí, že šikana je závažný problém a zanechává na účastnících následky. Pouze 2 % dotazovaných žáků si nemyslí, že by se jednalo o závažný problém. Je dobře, že většina respondentů má takovýto názor na šikanu a že jsou žáci poučeni, že se nejedná o správné chování.

Otázka č. 24 - Proběhl u vás na škole seminář na téma šikana či kyberšikana, či jste tuto problematiku probírali ve vyučovací hodině?

Dvacátá čtvrtá otázka je polootevřená. Otázka má připravených šest uzavřených otázek a jednu otevřenou, kdyby se žádná z připravených odpovědí nehodila. Tato otázka zjišťuje, zda ve škole proběhlo seznámení s negativními sociálně psychologickými jevy, jako je šikana a kyberšikana.

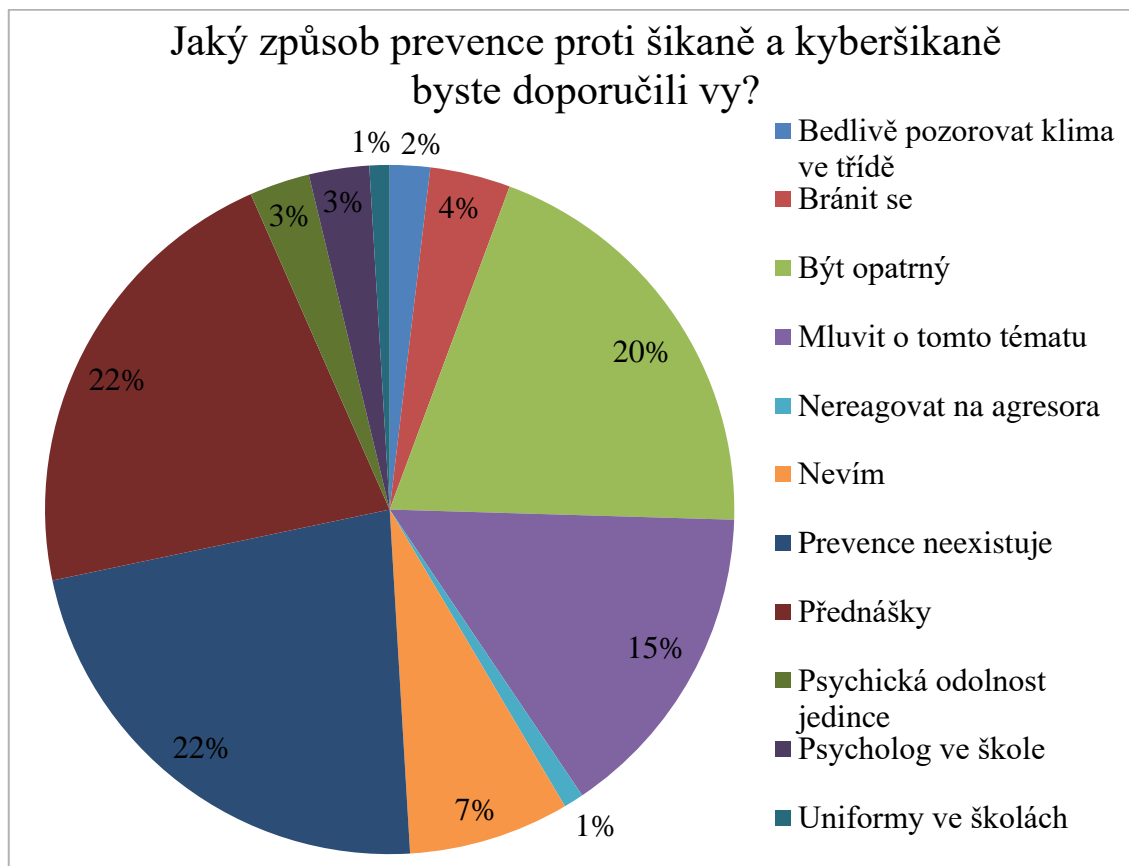
Graf 20: Seminář na téma šikana a kyberšikana. Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 20 plyne, že přibližně $\frac{3}{4}$ žáků byly seznámeny s pojmem šikana, jak ji rozpoznat i jak se proti tomuto jevu bránit. Menší procento žáků bylo seznámeno s pojmem kyberšikana, ale stále se jedná o více než polovinu dotazovaných žáků. Pětina dotazovaných žáků s touto problematikou ve škole seznámena nebyla. Žáci, kteří označili jinou možnost nejčastěji odpovídali, že se nepamatují, zda je s touto problematikou někdo seznamoval, nebo že to znají z vlastní zkušenosti. S negativními sociálně psychologickými jevy, jako je šikana a kyberšikana, by měl být seznámen každý žák. Prevence by se měla promítnout do výuky i do seminářů na škole. Kvůli rozvoji moderních technologií by se mělo stále více mluvit i o pojmu kyberšikana.

Otázka č. 25 - Jaký způsob prevence proti šikaně a kyberšikaně byste doporučili vy?

Dvacátá pátá otázka je otevřená. Tato otázka zjišťuje, jak by si dotazovaní žáci představovali prevenci proti šikaně a kyberšikaně.

Graf 21: Prevence proti šikaně a kyberšikaně. Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku respondenti odpovídali různě. Téměř čtvrtina studentů odpověděla, že prevence neexistuje. Stejně velká skupina žáků si myslí, že nejlepší prevencí proti šikaně jsou přednášky. Respondenti se zmiňovali, že přednášky by měli být něčím zajímavé a měl by o této problematice hovořit odborník či jedinec, který si tím prošel. Pětina žáků se přiklání k názoru, že nejlepší prevencí před šikanou je být opatrný. Respondenti se zmiňovali nejen o opatrnosti se šířením informací na internetu, ale i v reálném světě, např. správný výběr kamarádů. 15 % žáků si myslí, že by se o této problematice mělo více hovořit, nejen ve školách, ale i doma. Jako další prevenci žáci zmiňovali, že by měl pedagog více sledovat klima ve třídě, nejen v hodinách, dodat žákům více psychické odolnosti, naučit žáky bránit se v těchto situacích, mít ve škole psychologa či zavést uniformy do škol. Díky jednotným uniformám by nebyla patrná sociální nerovnost žáků. Ze stejného důvodu by jeden z žáků zakázal technologii ve škole.

8 Vyhodnocení

Hypotéza č. 1 - Většina dotazovaných žáků zná rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina žáků zná pojem šikana i pojem kyberšikana. Pojem šikana zná 98 % dotazovaných žáků a pojem kyberšikana zná 97 % žáků. Většina žáků správně uvedla i rozdíl mezi těmito dvěma sociálně psychologickými jevy. Respondenti nejčastěji charakterizovali kyberšikanu, jako šikanu prostřednictvím internetu. U šikany žáci většinou zdůraznili, že se může jednat jak o fyzické, tak psychické násilí, zatímco u kyberšikany se jedná o psychické násilí. Někteří z žáků zmínili, že kyberšikana na rozdíl od šikany je anonymní a je horší se jí ubránit. U kyberšikany žáci často zmiňovali vydírání, vyhrožování a zveřejňování citlivých informací na sociálních sítích. U šikany se žáci zmiňovali nejčastěji o fyzickém napadnutí, ničení věcí oběti, vydírání, slovních urážkách a o vyloučení oběti z kolektivu.

Tato hypotéza se v dotazníkovém šetření potvrdila.

Hypotéza č. 2 - Většina dotazovaných žáků zná hranici mezi škádlením a šikanou.

Z dotazníkového šetření plyne, že většina žáků zná rozdíl mezi šikanou a škádlením, ale již se nejedná o absolutní většinu, jako tomu bylo u hypotézy č. 1. Více než $\frac{3}{4}$ žáků rozdíl mezi těmito dvěma jevy charakterizovali správně. Tito žáci nejčastěji zmiňovali, že škádlení je většinou oboustranné a jeho účelem není ublížit. 13 % žáků zmínilo, že hranice mezi škádlením a šikanou je tenká a je snadné ji překročit. Žáci se také zmiňovali, že škádlení je snahou chlapce na sebe upozornit v momentě, kdy se mu dívka líbí. Někteří z žáků se mylně domnívali, že šikana je fyzická agrese a škádlení je psychická agrese. Další mylnou domněnkou byl vztah k oběti, někteří z žáků si myslí, že škádlení je mezi kamarády, ale u šikany je obětí cizí jedinec.

Přestože většina žáků hranici mezi šikanou a škádlením zná, tak se nejedná o dominantní většinu. Proto by měli být žáci opakovaně seznamováni s těmito jevy, aby každý žák uměl charakterizovat rozdíl. A případně, když by se ocitl v takové situaci, tak aby uměl rozpoznat, zda se jedná o škádlení či již o šikanu a má to začít řešit.

Tato hypotéza se v dotazníkovém šetření potvrdila.

Hypotéza č. 3 - Většina dotazovaných žáků se nikdy nesetkala s šikanou ve svém okolí.

Z dotazníkového šetření plyne, že většina žáků se setkala s šikanou ve svém okolí. S šikanou se setkala více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných žáků, s kyberšikanou se setkala necelá polovina dotazovaných žáků. Pouze 9 % žáků uvedlo, že se s šikanou ve svém okolí nesetkala. A pouze 4 % žáků se nesetkala s šikanou ani kyberšikanou. Množství žáků, kteří se s šikanou či kyberšikanou setkali je znepokojující. Je potřeba těmto žákům věnovat pozornost a mluvit s nimi o těchto jevech, také je potřeba přistupovat k těmto žákům opatrně, protože může být ovlivněna i jejich psychická stránka.

V nejvíce případech se stal obětí šikany kamarád dotazovaného žáka. Což znamená že se dotazovaní žáci nejčastěji stali nepřímým účastníkem šikany. A ve čtvrtině případů se stal obětí i samotný dotazovaný žák. Z tohoto důvodu by ve školách měl být přítomný psycholog, aby se u oběti neprohlubovaly psychické obtíže. Těmto žákům, nejen obětem šikany, ale i jejím nepřímým účastníkům by měla být věnována větší pozornost. Na besedách či v hodině by měl odborník vysvětlit žákům i úlohu nepřímého účastníka, včetně možných dopadů na jeho osobu a jak je možné se v dané situaci zachovat. V 5 % případů se stal obětí šikany pedagog, což je znepokojující údaj, k němuž může dojít někdy i na základě názoru rodičů. Ztráta autority učitele představuje zvlášť závažný problém pro celou školu.

V nejvíce případech se žáci setkali s šikanou ve třídě. Nejčastěji šikanování probíhá o přestávkách bez přítomnosti učitele. Dalšími problémovými místy je internet a kroužek.

Nejčastějšími formami šikany a kyberšikany je zesměšňování a psychická agrese. Poškození věcí a fyzické násilí se neobjevilo ani ve čtvrtině případů šikany. Fyzického násilí či poškozených věcí je pro pedagoga snazší si všimnout než psychického násilí. Proto by si pedagogové měli dávat větší pozor na všechny projevy šikany a více se věnovat klimatu ve třídě. Také by si měli všimnout, zda některý z žáků není vyřazován z třídního kolektivu.

H3 byla dotazníkovým šetřením vyvrácena.

Hypotéza č. 4 - Většina dotazovaných žáků se domnívá, že nejčastější příčinou šikany ve škole je nuda.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejčastěji udávanou příčinou šikany ve škole je, když agresor chce být středem pozornosti. Druhou nejčastější příčinou šikany je zábava, kdy některým jedincům přijde zábavné šikanovat oběť. Třetí nejčastější příčinou šikany ve škole je podle odpovědí žáků je šikana samotného agresora v jiném prostředí. Nuda je podle žáků příčinou šikany pouze v 9 %. Jedná se až o pátou nejčastější příčinu šikany, spolu s pomstou.

Tato hypotéza byla dotazníkovým šetřením vyvrácena.

Hypotéza č. 5 - Většina dotazovaných žáků si myslí, že šikana je závažný problém, který může ovlivnit následný dospělý život jedince.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že žáci si myslí, že šikana je závažný problém, který může zanechat na účastnících následky. To vyplývá nejen z dotazníkové otázky č. 23, ale i z výsledků odpovědí v celém dotazníku. V této otázce se vyjádřilo 92 % dotazovaných, že šikana je závažným problémem. Pouze 2 % žáků si myslí, že se nejedná o závažný problém. 93 % žáků si myslí, že šikana může zanechat na účastnících následky. **Potvrzení této hypotézy je pozitivní, protože většina studentů má před touto problematikou respekt a jsou seznámeni se skutečností, že se jedná o špatné chování.**

Přestože si žáci jsou vědomi dopadů šikany, tak mnoho z žáků si myslí, že prevence proti těmto negativním sociálně psychologickým jevům neexistuje. Z toho důvodu by měli být žáci více seznamováni s touto problematikou a pravidelně se účastnit preventivních programů. Tyto preventivní programy by neměly být zaměřeny pouze na dopady na přímé účastníky, ale i na dopady, které má šikana na nepřímé účastníky. Také by v těchto programech měly být uvedeny konkrétní případy, včetně různých možných situací, jak šikanu řešit. Dále by měly být ukázány rozdíly, co se stane, když je šikana řešena v jednotlivých vývojových stádiích v různých situacích.

Tato hypotéza se v dotazníkovém šetření potvrdila.

Závěr

Šikana a kyberšikana patří v dnešní době k nejaktuálnějším problémům společnosti. S šikanou ve školním prostředí se lze setkat již delší dobu, ale díky moderním technologiím se lze častěji setkat i s kyberšikanou. Oba jevy se řadí ke společenským problémům, které je potřeba řešit co nejdříve, aby na účastnících nezanechaly trvalé následky a negativně neovlivnily celý život jedince. Jedná se o negativní sociálně psychologické jevy, se kterými by žáci měli být seznámeni již na prvním stupni. Měli by se naučit je rozpoznat a případně by měli vědět, jak se v daných situacích zachovat. V dnešní době existuje řada odborníků, která se touto problematikou zabývá a dochází na semináře do škol. Tyto semináře by měly být pravidelné a úměrné věku žáků.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí; teoretickou a empirickou část. V teoretické části je čtenář seznámen s pojmy agrese a agresivita, jaké jsou směry agrese a jak se dělí. Následně je vysvětlen pojem šikana, jaký je rozdíl mezi šikanou a škádlením, jaké jsou formy šikany a s kterými účastníky se lze setkat. V neposlední řadě jsou i vysvětleny jednotlivé vývojové fáze šikany. V další kapitole je čtenář seznámen s pojmem kyberšikana, s jejími formami i s komunikačními prostředky, které jsou ke kyberšikaně využívány. Dále se teoretická část bakalářské práce zabývá vyšetřováním šikany a kyberšikany a dopady jak na přímé, tak na nepřímé účastníky. Poslední kapitola teoretické části je zaměřena na prevenci před šikanou a kyberšikanou.

V druhé části bakalářské práce bylo provedeno empirické šetření kvantitativní povahy. Dotazníkové šetření bylo provedeno na gymnáziu a střední odborné škole v Ústeckém kraji. Tato škola je navštěvována nejen žáky z města, ale i žáky z širšího okolí.

Cílem empirické části bakalářské práce bylo zjistit, zda studenti dané střední školy jsou obeznámeni s pojmy šikana a kyberšikana. Zda žáci vědí, jak se tento jev projevuje a jak se před ním bránit. Dalším cílem empirické části bylo zjistit, zda studenti s tímto jevem mají osobní zkušenost a jaký mají postoj k tomuto jevu.

Většina žáků měla osobní zkušenost s šikanou či kyberšikanou. Střední škole, na které bylo prováděno dotazníkové šetření, byly poskytnuty výsledky i ostatní veškerý materiál, aby se škola mohla hlouběji věnovat této problematice.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Odborná literatura a články

1. BITTMANNOVÁ, Lenka, BITTMANN, Julius. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-15-2.
2. BOURCET, Stéphane, GRAVILLON, Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě--: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-000-1552-8.
3. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
4. FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
5. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.
6. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X.
7. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
8. KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3474-3.
9. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
10. MATTHEWS, Julie, MATTHEWS, Andrew. *Stop šikaně!*. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1.
11. MAYROCK, Aija. *Jak přežít šikanování*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1006-1.
12. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. Zde a nyní (G plus G). ISBN 80-901-8965-2.

Seznam použitých zdrojů a literatury

13. PROCHÁZKA, Roman, ŠMAHAJ, Jan, KOLAŘÍK, Marek, LYČBYCH, Martin. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4451-3.
14. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.
15. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
16. ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
17. VÁGNEROVÁ, Kateřina, BAJEROVÁ, Markéta. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
18. ZVÍROTSKÝ, Michal, BENDL, Stanislav, RICHTEROVÁ, Magdalena. *Příběh školní šikany: učebnice pro pedagogické pracovníky*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4825-5.

Webové zdroje

19. BARNATOVÁ, Tereza. *Šikana ve škole – nenechte to být*. 2019. [online] [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://nevypustdusi.cz/2019/09/18/sikana-ve-skole-nenechte-to-byt/>
20. KOLLEROVÁ, Lenka, POSPÍŠILOVÁ, Anna, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Šikanování na školách*. Edice: Věda kolem nás [online]. Jinonická 80, 158 00 Praha 5: Středisko společných činností AV ČR, 2020. ISSN 2464-6245. [cit. 2022-05-12]. Dostupné z: <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/07/f49c2ce711f827d151949e9115f2edeb86a62f8d.pdf>
21. MARTÍNEK, Zdeněk. *Kdo jsou agresori a oběti v rámci šikany. Typologie agresorů a obětí*. 2013. [online] [cit. 2022-07-08]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/17907/KDO-JSOU-AGRESORI-A-OBETI-V-RAMCI-SIKANY-TYOLOGIE-AGRESORU-A-OBETI.html>
22. *Co je šikana*. [online] [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>
23. *Metodické doporučení ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. [online] [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke->

Seznam použitých zdrojů a literatury

dokumenty-doporuceni-a-

pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch

24. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 28 275/2000–22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.* [online] [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>

25. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 21149/2016 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.* [online] [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: [pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch](https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-</p></div><div data-bbox=)

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví dotazovaných žáků.....	48
Graf 2: Věk dotazovaných žáků.....	49
Graf 3: Pojem šikana. Zdroj: vlastní zpracování.	50
Graf 4: Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.....	51
Graf 5: Rozdíl mezi šikanou a škádlením.....	52
Graf 6: Setkání s šikanou, nebo kyberšikanou.....	53
Graf 7: Oběť šikany či kyberšikany.....	54
Graf 8: Prostředí šikany či kyberšikany.....	55
Graf 9: Forma šikany či kyberšikany.....	56
Graf 10: Časový interval šikany či kyberšikany.....	57
Graf 11: Komu by oběť svěří.....	58
Graf 12: Projevy šikany.....	59
Graf 13: Příčiny šikany a kyberšikany.....	60
Graf 14: Charakteristika oběti.....	61
Graf 15: Charakteristika agresora.....	62
Graf 16: Rada pro oběť.....	63
Graf 17: Pocit bezpečí ve škole.....	64
Graf 18: Party ve třídě.....	65
Graf 19: Názor na šikanu.....	66
Graf 20: Seminář na téma šikana a kyberšikana.....	67
Graf 21: Prevence proti šikaně a kyberšikaně.....	68

Dotazník

Dobrý den,

mé jméno je Alena Malá a jsem studentkou Masarykova ústavu ČVUT v Praze, oboru Specializace v pedagogice. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží jako podklad k mé bakalářské práci „Šikana a kyberšikana na střední škole“. Dotazník je zcela ANONYMNÍ, takže se nemusíte bát ho vyplnit, nikdo se nedozví, jak jste odpovídali.

Děkuji Vám za spolupráci

1) Jsem (pohlaví)

- Žena
- Muž

2) Je mi (věk):

- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- Jiný věk:

3) Víš, co znamená pojem šikana?

- Ano
- Ne
- Nejsem si jist(á)

4) Zkus popsat vlastními slovy, co si představuješ pod pojmem šikana

- (otevřená otázka)

5) Znáš rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou?

- Ano
- Ne
- Nejsem si jist(á)

6) Zkus popsat vlastními slovy, co si představuješ pod pojmem kyberšikana

- (otevřená otázka)

- 7) Zkus vyjádřit vlastními slovy, jaký je rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou**
- (otevřená otázka)
- 8) Znáš rozdíl mezi šikanou a škádlením?**
- Ano
 - Ne
 - Nejsem si jist
- 9) Zkus vyjádřit vlastními slovy, jaký je rozdíl mezi šikanou a škádlením**
- (otevřená otázka)
- 10) Setkal(a) jsi se někdy s šikanou či kyberšikanou (přímo či nepřímou)?**
- Ano, s šikanou
 - Ano, s kyberšikanou
 - Ano, s šikanou i kyberšikanou
 - Ne
 - Nejsem si jist(á)
- 11) Kdo se stal obětí šikany či kyberšikany?**
- Já
 - Kamarád(ka)
 - Rodinný příslušník
 - Učitel(ka)
 - Někdo jiný:
- 12) Kde jsi se setkal(a) s šikanou či kyberšikanou?**
- Na internetu
 - Ve třídě
 - Cestou ze školy domů
 - Na kroužku
 - Jinde:

13) Jakou formou šikana či kyberšikana probíhala?

- Vydírání
- Poškozování věcí
- Fyzické násilí
- Zesměšňování
- Ignorování
- Psychická agrese
- Jinak:

14) Jak často šikana či kyberšikana probíhala?

- Denně
- Cca 2x do měsíce
- Párkrát do roka
- Jiný časový interval:

15) Svěřil(a) jsi se někomu, že jsi se stal(a) obětí šikany? (Svěřil(a) by ses někomu, kdyby ses stal(a) obětí šikany)

- Ano, kamarádovi/kamarádce
- Ano, rodičům
- Ano, učiteli/učitelce
- Ano, sourozenci
- Zavolal(a) jsem/bych na linku bezpečí
- Ano, někomu jinému:
- Ne
- Hledal(a) jsem/bych pomoc na internetu

16) Setkal(a) jsi se osobně s některým z níže uvedených?

- Vyloučení z kolektivu
- Vydávání se za někoho jiného (krádež hesla)
- Pomlouvání, roznášení lživých informací
- Zveřejnění citlivého či zesměšňujícího obsahu
- Hrubé žerty
- Pošťuchování
- Ne, s ničím z výše uvedených jsem se neseťkal(a)
- Jiné:

17) Co je, dle tvého názoru, nejčastější příčinou šikany a kyberšikany?

- Oběť si to zaslouží
- Nuda
- Žákům může přijít zábavné někoho šikanovat
- Chtějí být středem pozornosti
- Chtějí se někomu zalíbit (někoho napodobit)
- Je jim ubližováno v jiném prostředí
- Pomsta
- Jiný důvod:

18) Znáš nějakou oběť šikany či kyberšikany, jak bys ji charakterizoval?

- Lépe se učící žák
- Hůře se učící žák
- Žák pocházející z bohatší rodiny
- Žák pocházející z chudé rodiny
- Žák odlišné národnosti/rasy/barvy kůže
- Populární žák
- Nepopulární žák
- Žák s malým sebevědomím
- Žák s vadou řeči
- Ne, žádnou oběť šikany neznám
- Jiná charakteristika:

19) Znáš nějakého agresora (iniciátora) šikany či kyberšikany, jak bys ho charakterizoval?

- Lépe se učící žák
- Hůře se učící žák
- Žák pocházející z bohatší rodiny
- Žák pocházející z chudé rodiny
- Populární žák
- Nepopulární žák
- Žák s malým sebevědomím
- Ne, žádného agresora šikany neznám
- Jiná charakteristika:

- 20) Co bys poradil(a) kamarádovi/kamarádce, která se stala obětí šikany?**
- (Otevřená odpověď)
- 21) Cítíš se ve školním prostředí v bezpečí (Jsi rád ve škole)?**
- Ano
 - Ne
- 22) Jsi ve třídě v nějaké partě?**
- Ano
 - Ne
- 23) Myslíš si, že šikana je závažný problém, který může zanechat na účastnících následky?**
- Ano, je to závažný problém a může na účastnících zanechat následky
 - Ano, je to závažný problém, ale nezanechává na účastnících následky
 - Ne, není to závažný problém, ale může na účastnících zanechat následky
 - Ne, není to závažný problém a na účastnících nezanechává následky
 - Nejsem si jist(á)
 - Nemám na to názor, nikdy jsem o tom nepřemýšlel
 - Mám na šikanu jiný názor:
- 24) Proběhl u Vás na škole seminář na téma šikana či kyberšikana, či jste tuto problematiku probírali ve vyučovací hodině?**
- Ano, seznámili nás s pojmem šikana, s jejími prvky i jak se bránit
 - Ano, seznámili nás s pojmem kyberšikana, s jejími prvky i jak se bránit
 - Ano, seznámili nás s kyberšikanou i šikanou
 - Ne, ale seznámili mě s danou problematikou v rodině
 - Ne, ale našel/našla jsem si informace na internetu
 - Ne, nikdo mě s danou problematikou neseznámil
 - Jiná možnost:
- 25) Jaký způsob prevence proti šikaně a kyberšikaně byste doporučili vy?**
- (Otevřená odpověď)

